

TUDOR TEOTEOI OCTOGENAR. UN OM, UN DESTIN, O CARIERĂ TUDOR THEOTEOI OCTOGENARIAN. A MAN, A DESTINY, A CAREER

Ginel Lazăr*

Motto: „*Per aspera ad astra*”

Profesorul universitar doctor Tudor Teoteoi împlinește la sfârșitul lunii iulie 2023 nu atât de frumoasa, cât mai ales respectabila vârstă de 80 de ani, prilej cu care Muzeul Național de Istorie a României (MNIR) închină prețiosului dascăl și cercetător acest număr aniversar al revistei „Muzeul Național” (vol. XXXV). Mai mult, în toamna aceasta, în Holul Central al MNIR, se va organiza o expoziție cu subiect iconografic, însoțită de un catalog¹, care îl vor cinsti și omagia pe al nostru venerabil profesor, prin ale cărui mâini dibace au trecut toți istoricii și arheologii muzeului, de generație apropiată cu cea a autorului acestor rânduri, absolvenți ai Facultății de Istorie din cadrul Universității din București.

În cei 42 de ani de activitate științifică și universitară², la care putem adăuga perioada de la pensionare până în prezent, respectiv 14 ani, răstimp în care domnul profesor Tudor Teoteoi și-a desfășurat fără întrerupere activitatea științifică și parțial didactică³, fiind prodigios în materie de editări și tipăriri ale studiilor pentru care a

* Cercetător, Muzeul Național de Istorie a României, Compartimentul de Istorie Medievală din cadrul Secției de Istorie Medievală, Modernă și Contemporană, doctor în istorie, e-mail: eugeniulazar@yahoo.fr.

¹ Proiectul expozițional denumit „*Un Ev Mediu religios. Teme iconografice creștine regăsite pe obiecte de cult*” este cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național. Expoziția, care va beneficia și de un catalog tematic, se va organiza în Holul Central al MNIR începând cu 8 noiembrie anul curent, putând fi vizionată până la finele lui ianuarie, anul viitor. Mai multe informații pe site-ul MNIR.

² Despre cele două discipline academice comune, domnul Tudor Teoteoi aprecia, într-un memoriu de activitate de dată relativ recentă, următoarele. „*Având în vedere strânsa legătură care există îndeobște între activitatea științifică și cea didactică, apreciez că în cazul meu palierul activității didactice a fost mult mai restrâns prin comparație cu cel științific, cel dintâi fiind exercitat pe o perioadă mult mai scurtă, de numai 16 ani în chip constant și susținut, pe câtă vreme preocupările științifice nu m-au părăsit niciodată*”. Această construcție frazeologică apare ca un leitmotiv în prezentările unor memorii de activitate științifică ale domniei sale, sub mai multe forme, drept care și eu voi utiliza mai multe versiuni sugestive, tocmai pentru a evidenția dimensiunea unor trăiri profunde și dedicate.

³ Cu o singură excepție, tezele îndrumate sub oblăduirea domnului profesor Tudor Teoteoi în cadrul Școlii Doctorale a Facultății de Istorie a Universității din București au fost susținute după pensionarea sa. Ultimul doctorand și-a susținut teza de doctorat în luna martie a

trudit temeinic o viață întreagă, omagiul nostru reprezintă, în anul de grație 2023, un pilon de susținere a studierii, cercetării și valorificării istoriei și științelor ei auxiliare. În paginile publicațiilor domniei sale, de înaltă ținută științifică, amintind de prelegerile și cursurile universitare, remarcăm o rubricatură diversă și sugestivă în ceea ce privește preocupările savante, unde problematica principală rămâne a fi identitatea națională, cu referire specială la unitatea istorică a limbii și poporului nostru, în spațiul vast al romanității orientale.

Acest studiu, cu caracter biografic, concentrat în special pe activitatea științifico-didactică, îmi trezește o puternică emoție, dar mă și onorează totodată, deoarece misiunea de a scrie despre viața și opera îndrumătorului lucrărilor mele universitare și post-universitare nu este niciodată una suficientă sau mulțumitoare, ci mai degrabă dificilă și chiar împovărată. Sper ca cititorul român, învățat și pasionat de cultură, să aibă îngăduință față de ceea ce voi așterne în continuare, fiindcă a scris mână de om „ostenitoriu și nevrednic”, sintagmă care definește diacul din mănăstire, format sub deviza „ora et labora”.

Cu ocazia împlinirii a opt decenii de la naștere, îi urez profesorului și mentorului meu să aibă parte de bucurii și sănătate, să-și ducă la bun sfârșit proiectele de cercetare, și, mai cu seamă, să fie voios, așa cum îl știm cu toții, iar familiei, mulți ani alături de stălpul ei.

Tudor Teoteoi s-a născut la 31 iulie 1943, în comuna Bălești, județul Gorj, ca fiu de învățător. După cele șapte clase elementare și gimnaziale din comuna natală, în perioada 1950-1957, au urmat cursurile de patru ani ale Liceului (azi Colegiu Național) „Tudor Vladimirescu” din Târgu-Jiu, absolvite cu examen de maturitate în iunie 1961. În toamna aceluiași an a fost admis la Facultatea de Istorie a Universității din București, pe care a absolvit-o prin examen de stat, în iunie 1966. După încheierea facultății, a urmat satisfacerea stagiului militar.

Crescut într-o familie oltenească tradițională, cu înalte principii intelectuale, morale și creștine, tânărul Tudor, fiu de învățător, a fost format încă din primii ani de viață în cultul dragostei față de părinți, strămoși, locurile de baștină și patrie. A avut un uimitor parcurs școlar, liceal și universitar, demonstrând că aspirațiile părintești nu au fost înșelate nicio clipă.

În plan personal, profesorul Tudor Teoteoi este un soț fericit și un tată împlinit. Căsătorit din anul 1979 cu Nina Ghica, de profesie farmacistă, este tatăl a doi copii, Ioana, născută la 29 octombrie 1982, în prezent medic stomatolog, și Tudor-Cristian, născut la 22 iulie 1987, inginer informatician de programare.

•

anului 2016. Coordonarea doctorală a domniei sale va face obiectul unui paragraf special în dezvoltarea articolului prezent.

În continuare ne vom concentra atenția asupra activității sale științifice și didactice⁴. Așadar, la 1 februarie 1967 și-a început activitatea științifică în Institutul de Studii Sud-Est Europene (în continuare ISSEE) din cadrul Academiei Române, unde a fost angajat pe post de cercetător stagiar, fiind promovat cercetător științific în anul 1970, calitate în care l-au prins și evenimentele politico-sociale din anul 1989. După mai puțin de un an, în 1990 a fost promovat cercetător principal III, iar în 1997, cercetător principal gradul II. Între timp, în 1992⁵ a ocupat prin concurs un post de conferențiar în cadrul Facultății de Istorie, unde a fost promovat ca profesor în anul 2000, iar în 2009 onorat cu propunerea de pensionare, anticipată în situația dată, sub motivul afișat al unor constrângeri bugetare, ca și al viitoarei Legi a învățământului, în care urma să se prevadă pensionarea la 65 ani.

Întrucât activitatea în ISSEE se desfășurase în chip neîntrerupt din 1967, dar cu jumătate de normă după trecerea la Universitate, în noua situație nu s-a găsit o formulă de a fi promovat la singura treaptă de cercetător principal I care-i mai rămânea după ultima promovare din 1997 (interval de timp de 12 ani în care altora, inclusiv dintre cei aflați în aceeași situație de cumul, similară cu a dumnealui, li se oferise însă posibilitatea de a avansa două și chiar mai multe trepte în ierarhia științifică)⁶, așa că la începutul lunii decembrie a anului 2009 i s-a cerut imperativ să opteze între pensie și salariul de cercetător științific principal II cu jumătate de normă din Institut, în virtutea prevederilor art. 18 și 19, alineat 3 și 4 din Legea nr. 329/2009, ca și ale Ordinului nr. 1730/2009. Deși în momentul semnării opțiunii la care fusese efectiv obligat invocase oral, precum și în formularul tipizat, faptul că nu primise încă Decizia de pensionare, pe care avea s-o primească abia în luna februarie 2010, prin Decizia nr. 40 din 8 decembrie 2009, Directorul ISSEE l-a anunțat că din acel moment îi „încetează de drept” obligațiile prevăzute prin contractul său individual de muncă.

În urma concursului susținut în februarie 1992, a ocupat postul de conferențiar (promovat profesor în anul 2000) la Facultatea de Istorie, în cadrul Catedrei de Istoria românilor, unde a ținut cursul general de istorie medievală românească, la anul I, precum și cursuri speciale la ceilalți ani de studiu, ca și la masterat⁷. Întrucât de la 1 octombrie 1993 până la 1 octombrie 2009 a activat atât pe plan didactic cu normă întreagă și Carte de Muncă în Facultatea de Istorie, cât și pe plan științific în

⁴ Pentru redactarea activității profesionale am avut la dispoziție o serie de documente cu caracter biografic și bibliografic, puse la dispoziția mea chiar de către domnul profesor, ocazie cu care îi mulțumesc și pe această cale.

⁵ În urma concursului susținut în februarie 1992 a ocupat funcția de conferențiar universitar din cadrul Facultății de Istorie, Universitatea din București.

⁶ Vezi, *infra*, n. 13 și contextul din text.

⁷ Merită precizat faptul că proaspătul doctor în istorie (din anul 1987), era activ la Facultatea de Istorie, unde în mod sporadic fusese solicitat până în 1989, pentru unele activități de seminar neremunerate, pretextându-se imperativul social al integrării cercetării cu învățământul.

ISSEE cu jumătate de normă, nu ni se pare de prisos să precizăm că domnul Tudor Teoteoi și-a dorit calitatea de cadru didactic în Facultatea de Istorie și datorită faptului că acest pas, firesc dacă luăm în considerare profesia sa de bază, părea atunci să-i ofere mai multă siguranță în viitor, fără să țină neapărat a trece și cu normă întreagă în învățământul superior. Dacă ar fi avut de ales, cred că ar fi rămas în continuare cu Cartea de Muncă la Institut, dar a fost obligat de Universitate la acest transfer. Prin urmare s-a conformat acestei cerințe, solicitând mutarea Cărții de Muncă la Universitate, cu începere de la 1 octombrie 1993⁸. Întrucât această dată cădea într-o zi de vineri, printr-o „bunăvoință” aparte, trecerea sa în mediul universitar a fost consemnată cu începere de luni, 4 octombrie 1993. De importanța acestui detaliu și-a dat seama abia în februarie 2010, la primirea Deciziei de pensionare, din care a aflat că stagiul său total de cotizare nu era de 48 ani, ci numai de 47 ani, 11 luni și 29 de zile⁹. Adică îi lipsea fix acea zi de vineri 1 octombrie 1993, ignorată de niște funcționari „binevoitori”, pentru o cotizare de 48 de ani.

Doctoratul a reprezentat un capitol aparte al pregătirii sale de specialitate. A început, conform metodologiei, prin susținerea, de către candidat, a colocviului de admitere, susținut în 1969 cu Academicianul A. Oțetea, prof. univ. dr. doc. M. Berza și prof. univ. dr. R. Manolescu. Examenele și referatele parțiale au fost susținute apoi în limita termenelor legale de doi și respectiv patru ani. După decesul profesorului M. Berza, survenit în octombrie 1978, conducerea științifică a tezei de doctorat a fost preluată de către Academicianul Șt. Ștefănescu, pe atunci director al Institutului de Istorie „N. Iorga” al Academiei Române, unde, la 8 aprilie 1987, în Aula amintitului Institut, a susținut teza cu titlul „*Instituții bizantine în vremea lui Ioan V Paleologul (1341-1391)*”. Comisia de doctorat i-a avut în componență pe următorii profesori: regretatul Radu Manolescu¹⁰, în calitate de președinte, iar ca membri pe Șerban Papacostea, Dinu C. Giurescu și Răzvan Theodorescu, ultimii trei deveniți între timp membri ai Academiei Române, în prezent trecuți și ei în lumea de dincolo¹¹.

După această scurtă introducere în care am schițat profilul de cercetător și universitar al profesorului Tudor Teoteoi, vom încerca să detaliem în continuare activitățile care l-au consacrat. Ținând seama de această situație, considerăm că prezentarea activității științifice și universitare trebuie să cuprindă, ca o completare,

⁸ Vezi, *infra*, n. 13 și contextul din text.

⁹ Cei aproape 48 de ani de cotizare sunt compuși din activitatea de cercetare științifică și pedagogică universitară, la care se adaugă cei cinci ani de cursuri universitare în cadrul Facultății de Istorie, urmați de consemnarea satisfacerii stagiului militar.

¹⁰ Profesorul universitar doctor Radu Manolescu a decedat la data de 12 februarie 2005, în București.

¹¹ Academicianul Șerban Papacostea a murit la data de 6 aprilie 2018, în București, Academicianul Dinu C. Giurescu a sucombat la data de 24 aprilie 2018, în București, iar Academicianul Răzvan Theodorescu la data de 6 februarie 2023, tot în București.

anumite părți specifice¹², pe care le vom expune într-o ordine firească a importanței lor, în care-și află locul și activitatea didactică din Facultatea de Istorie, fără a pierde din vedere faptul că atât ca volum, cât și cronologic, cea mai mare parte a preocupărilor sale s-au legat de Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române¹³.

Așadar, încadrarea cu normă întreagă la Universitate a avut loc în octombrie 1993, pe baza concursului susținut în februarie 1992, după cum deja am amintit. Trebuie reținut că după absolvirea Facultății și angajarea la un Institut al Academiei, legătura cu Facultatea de Istorie a fost permanentă, întrucât profesorii din Facultate au fost cei care i-au îndrumat activitatea și în Institut, inclusiv la pregătirea doctoratului. A participat la multe cursuri de perfecționare și pregătire profesională, așa cum au fost cele de limbi balcanice, clasice și de circulație organizate în Institut, dar și de paleografie latină și slavă¹⁴, ținute la Facultate de Prof. Radu Manolescu și, respectiv, Acad. Gheorghe Mihăilă.

Înainte de a intra în Facultate, a desfășurat aici diverse activități, în special didactice. Inițiativa în acest sens nu a fost a sa, ci chiar a factorilor de răspundere din învățământul superior, mai ales în legătură cu ceea ce prin anii '70 și '80 era denumit procesul de „integrare a cercetării cu învățământul”. Lozinca servea de minune pentru utilizarea unor cercetători în activități neremunerate. În cei doi ani

¹² Pentru o mai bună percepție a activității profesionale, științifice și didactice, vom desfășura și detalia în părți specifice cele mai importante laturi ce țin de domeniul global. Pe lângă prezentarea activității didactice și a activității științifice, vom enumera, ca o consecință a vastei activități profesionale următoarele părți specifice: comunicările științifice, călătoriile de studiu, realizări și proiecte, listă de lucrări publicate.

¹³ Deși ajunsese încă din februarie 1992 în postura onorantă de cadru didactic universitar, în urma unui concurs susținut în cadrul Facultății de Istorie, Universitatea din București, totuși, deși cu norma înjumătățită de cercetător științific principal II, titlu la care fusese promovat în anul 1997, fără a i se mai oferi ulterior posibilitatea justă de a avansa în treapta de cercetător științific principal I în cadrul ISSEE, ceea ce nu ar fi constituit decât echivalarea funcției de profesor pe care a obținut-o la Facultate, destinul și cariera științifică a lui Tudor Teoteoi s-au împletit și contopit cu acest Institut al Academiei Române, căruia i-a dedicat cea mai mare parte din viață.

¹⁴ În general se folosește termenul de limba slavă pentru a descrie slava veche utilizată în administrație și Biserică în statele slave care înconjoară spațiul românesc medieval. De la sfârșitul secolului al XI-lea, datorită unor conjuncturi politice complexe, se conturează redacțiile slavone ale slavei vechi. Există o redacție denumită slavona românească, acceptată de specialiști, influențată de slavona medio-bulgară și cea medio-sârbă, folosită în special de Principatele Române dunărene. Pe lângă slava veche, această redacție slavo-românească este predată pentru uzul studenților și specialiștilor ca o continuare a evoluției statalității și culturii românești vechi. Vezi, G. Mihailă, *Apariția scrierii slave și pătrunderea ei la nordul Dunării. Răspândirea în țările române a izvoarelor narative despre viața și activitatea fraților Constantin-Chiril și Metodie*, în *Idem*, „Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi”, București, 1972, pp. 9-77; *Idem*, *Introducere* (capitol introductiv), în *Slava veche și slavona românească* (coord. P. Olteanu), București, 1975, pp. 15-35.

premergători intrării la Facultate, a ținut seminarii la cursurile generale de Istorie medie a românilor și Istoria Bizanțului.

În Facultatea de Istorie a ținut cursul general de Istorie medie a Românilor, partea întâi (până la anul 1601), ulterior și partea a II-a (care include și perioada fanariotă, ajungând până la 1821), mai apoi și cursuri modulare pe temele *Romanitatea orientală în sec. VII-XIII, Instituții și statalitate românească în sec. XIV-XVI, Secolul al XVII-lea și Umanismul, Secolul al XVIII-lea și Iluminismul și Istoria politică și culturală a lumii românești în secolele XVII - XVIII*. A mai ținut cursuri opționale, precum și cursuri însoțite de seminarii speciale pe următoarele teme: *Romanitatea orientală și Bizanțul în secolele IV-XIV, Bizanțul și civilizația medievală românească, Istoria ecleziastică a românilor, Izvoare bizantine și neogrecești ale istoriei românilor, Metode de analiză a literaturii istorice și cronisticii medievale*.

În cadrul masteratului, a ținut câte un curs cu seminar special pe teme de *Istorie ecleziastică a Sud-Estului European în perioada medievală, Întrepătrunderi între Orient și Occident în istoria medievală a Sud-Estului european, Moșteniri bizantine în societatea și cultura românească medievală, ori Criza universalismului bizantin în secolul al XIV-lea (Biserica bizantină în vremea Paleologilor)*, precum și un curs de *Iconografie bizantină*¹⁵.

În cadrul Facultății de Istorie a mai coordonat, timp de mai bine de un deceniu, activitatea Centrului de Istorie a Religiiilor¹⁶. Tot în Facultate s-a ocupat și de activitatea Centrului de Metodologie a Istoriei „D. Onciul”, fiind ales membru al Consiliului Profesorat al Facultății de Istorie în trei rânduri¹⁷.

Din anul 2003 conduce și teze de doctorat. Până în prezent au fost susținute toate tezele doctoranzilor aflate sub directă sa coordonare¹⁸. De asemenea, ca referent de specialitate, a făcut parte din peste 40 de comisii de susținere a unor teze de doctorat la Institutul de Istorie „N. Iorga”, Institutul de Studii Sud-Est Europene și Institutul de Arheologie al Academiei Române, ca și la Universitățile din București, Iași și Sibiu.

Încă din anul 1968, în Planul de cercetare al ISSEE, a redactat mai multe lucrări individuale, pe care le enumerăm în continuare: *Aspecte social-politice ale hesychismului bizantin* (1968-1969), *Statul și biserica bizantină în vremea lui Ioan al V-lea Paleologul, 1341-1391* (1970-1973), *Relații culturale româno-bizantino-bulgare* (1976-1977), *Activitățile manuale în Bizanțul Paleologilor* (1979-1980),

¹⁵ Începând din anul 1995, Masteratul în cadrul Secției de Istorie Medievală a Facultății de Istorie, Universitatea București, este o formă nou introdusă în pregătirea foștilor studenți, pentru grupa de Istorie a Sud-Estului european în perioada medievală.

¹⁶ Centrul de Istorie a Religiiilor a inițiat editarea periodicelor „Archaeus” (până în anul 2006 Tudor Teoteoi fiind și membru în Comitetul de Redacție al acestei reviste) și „Études Asiatiques”, încă din perioada anterioară constituirii Centrului cu același nume în cadrul Academiei Române.

¹⁷ Este vorba de perioada 1992-2000 și 2004-2011.

¹⁸ Vezi, *supra*, n. 3.

Studii privind opera istorică a lui Dionisie Fotino (1984-1985), Literatura istorică a societății românești din secolele XV-XVI și cultura bizantină (1986-1988), Instituții și realități sud-est europene reflectate în hagiografia bizantină din veacurile XII-XIV (1991-1993), Cronici scurte bizantine aflate în manuscrisele grecești din fondul Bibliotecii Academiei Române (1994-1995), Surse bizantine ale literaturii oraculare din evul mediu românesc (1996-1997), Izvoare bizantine și neogrecești privind Sud-Estul Europei (1998-2000), Popoarele balcanice și comunitatea lor istorică în scrierile unor autori bizantini (2001-2005), Sud-Estul European în „Istoria” lui Georgios Akropolites, iar în cadrul Programului de lucru colectiv mai larg, „Surse istorice și etnolingvistice ale Sud-Estului European”, prevăzut în colaborare cu Instituții ale Academiei Bulgare de Științe, precum Institutul de Balcanistică din Sofia. În perioadele de timp care lipsesc în enumerarea de mai sus profesorul Tudor Teoteoi a fost inclus în colective de lucru mai mari, vizând elaborarea unor lucrări mai extinse¹⁹.

Printre alte activități de caracter divers pe care le-a desfășurat în anumite perioade de timp, mai menționez traducerea a trei nuvele neogrecești apărute într-o culegere antologică la București, în 1975, redactarea unor „Lemmata” pentru un „Lexicon Byzantinum”, tipărit în Spania, cu începere din anul 1998, precum și recenziile ori notele bibliografice publicate inițial în Revista Institutului în marea lor majoritate, cărora li s-au adăugat în timp alte note bibliografice publicate în Revista „Byzantinoslavica” și revista „Byzantinische Zeitschrift”²⁰. Toate volumele de cărți pe a căror filă de titlu domnul profesor apare în calitate de îngrijitor au reprezentat pentru domnia sa o activitate adeseori anevoioasă, dar totdeauna situată în afara planului de cercetare. Dau ca exemplu volumele de *Istoria Imperiului Bizantin* a lui N. Bănescu, ori *Catalogul manuscriselor grecești* (nr. 1067-1350), vol. al III-lea (București, 2005), de M. Caratașu.

A fost membru al Consiliului științific al Institutului în mai multe rânduri, iar în perioada celor două decenii cuprinsă între anii 1977 și 1997, în chip neîntrerupt. Mai mult, în anii 1977-1980 a fost și secretar al Biroului executiv al Consiliului, iar înainte de acea perioadă, ca și după aceea, în Institut a fost obligat să îndeplinească diverse alte activități considerate „obștești” în mediile sociale sau de către factorii de putere ai acelei perioade²¹, lucruri care după 1990 era firesc a fi date uitării, mai ales de către cei care avuseseră posibilitatea de a se sustrage de la ele.

¹⁹ Este vorba despre proiecte de lucrări cum ar fi: *Gândirea social-politică în Sud-Estul European de la începuturile evului mediu până în prezent* (în cadrul căreia a lucrat la o Antologie de texte românești și grecești), sau o *Istorie generală a Sud-Estului european*, lucrări care n-au fost însă finalizate, tematica lor nemaifiind, sau nemaipărând tot atât de actuală și după anul 1989.

²⁰ Vezi, *infra*, n. 36 și, mai ales, 37.

²¹ Asemenea activități, pentru care cercetătorul Tudor Teoteoi de atunci nu a manifestat niciun fel de apetență specială în a și le asuma, mânat eventual de vreun interes obscur de avansare

Pe lângă acestea, a luat parte activă la munca de organizare și de desfășurare a unor manifestări științifice internaționale sau Congrese desfășurate la București, cum ar fi al XIV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine din septembrie 1971, Congresul Internațional de Studii Sud-Est Europene din septembrie 1974, ori un Simpozion româno-vest-german din 1980, desfășurat în Institut²². S-a mai ocupat de publicarea celor trei volume de *Acte* ale Congresului Internațional de Studii Bizantine din 1971, precum și de corectura unor materiale destinate să apară în *Actele* Congresului Internațional de Științe Istorice de la București, desfășurat în august 1980.

Partea referitoare la comunicările științifice este și ea deopotrivă de importantă, deși apare mai sumar descrisă într-un memoriu mai recent de activitate al lui Tudor Teoteoi, care se referă la „circa o sută de comunicări prezentate în ISSEE, în Facultatea de Istorie a Universității din București, la diverse societăți științifice, dar mai cu seamă la diverse congrese, simpozioane ori alte manifestări științifice interne și internaționale”. Ultima dintre aceste comunicări, prezentată în calitate de colaborator și membru de onoare al Institutului, la ultimul Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene (2019), organizat la București, de către ISSEE, pune în lumină calitățile suveranului medieval, reieșite din lectura paralelă a unor fragmente din «Istoria» împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino pe de o parte, ca și din Cronicile slavo-române pe de alta.²³ Și alte comunicări ale sale au fost prezentate la manifestări științifice cu participare internațională. Cele mai multe au fost susținute însă cu ocazia unor manifestări științifice din țară, diverse Sesiuni ori Simpozioane organizate de Academia Română, de Institut sau în Institut, de Facultăți cum ar fi cea de Istorie, fie prin colaborarea mai multor instituții centrale și locale, centre, comisii sau organisme cultural-științifice ca Patriarhia Română, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Centrală Universitară, Societatea Română de Studii Bizantine, cea de Studii Clasice, Comisia Română de Istorie și Studiu al Creștinismului sau Comisia de Istorie Ecclesiastică Comparată. Importante sunt și unele Congrese Internaționale organizate în țară, cum ar fi cel de Studii Neoeleene de la București, care a avut loc în iunie 2006, ori alte două de Teologie, desfășurate tot la București, unul între 1 - 4 noiembrie 2009, dedicat lui Vasile cel Mare, celălalt între 21 - 23 mai 2013, dedicat lui Constantin cel Mare.

Multe din comunicările prezentate în afara României au avut loc în timpul călătoriilor de documentare, cele mai multe desfășurate în țări sud-est europene, cum ar fi fost cea de o lună în Bulgaria, în perioada 22 noiembrie - 21 decembrie 1983,

facilă sau de vreun imbold interior de a se evidenția în fața altora, nu erau sub nicio formă remunerate.

²² Acest Simpozion de la ISSEE este un răspuns la un altul, al tinerilor cercetători români și germani, organizat în iunie 1972 în R. F. a Germaniei de atunci. Vezi, *infra*, n. 26.

²³ Dintre cele inventariate în format electronic, numărul celor menționate nominal în Rapoartele anuale de activitate, care în computerul profesorului Tudor Teoteoi încep cu anul 2002 și continuă fără întrerupere până în prezent ajunge la circa 50.

pe baza unei burse oferite de Centrul de Bulgaristică din Sofia, sau participarea la Simpozionul organizat de „Südosteuropa-Gesellschaft” din München la Tutzing (Bavaria) în octombrie 1993 pe tema „Bizanțul și popoarele învecinate”. În cadrul Planului de colaborare dintre Institutul de Studii Sud-Est Europene din București și Institutul de Balcanistică din Sofia, în iulie 1995 și septembrie 1997 profesorul Tudor Teoteoi a participat la două Simpozioane organizate în Capitala bulgară pe teme de „Izvoare etnolingvistice și istorice ale civilizației sud-est europene” și „Religiozitate populară”, în cadrul unor deplasări de câte o săptămână, efectuate prin Programul de Relații Externe și Schimb Interacademic al Academiei Române. La fiecare din aceste Simpozioane a prezentat câte o comunicare, prezidând și unele ședințe ale lucrărilor. A prezentat alte comunicări la Sesiunile Comisiei mixte româno-bulgare a istoricilor, din care a făcut parte în mod permanent, cu începere de prin anii '80 ai veacului trecut, până prin anul 2010, la o Sesiune a Comisiei mixte româno-ruse a istoricilor, ținută la Constanța, ca și la sesiuni interne ale Comisiei de Istorie eclesiastică comparată.

Călătoriile de studiu de care a avut parte au fost scurte, cu o durată medie de una până la trei săptămâni fiecare, doar două având durată de o lună, toate având diferite modalități de realizare²⁴.

Prin planul de schimb cu străinătatea al Academiei Române s-a aflat deplasarea efectuată în Bulgaria în perioada 25 noiembrie - 15 decembrie 1975, precum și cea de două săptămâni în R.D.G.²⁵ (în perioada 8 - 22 noiembrie 1977). De un statut apropiat s-a bucurat și participarea sa, de regulă în calitate de membru al unor delegații române, la următoarele manifestări: Colocviul româno-vest-german al tinerilor cercetători organizat la München și în alte orașe din fosta R.F.G.²⁶, în ultima decadă a lunii iunie 1972; al XV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine de la Atena, cu durată de o săptămână, în luna septembrie a anului 1976, precum și Colocviul Internațional pe teme de instituții medievale organizat la Sofia cu durată de 5 zile în noiembrie-decembrie 1977. Participarea octogenarului nostru profesor la

²⁴ Călătoriile de studiu au fost realizate prin planul de schimb cu străinătatea al Academiei Române, prin burse acordate de unele centre sau organisme științifice internaționale sau străine și chiar pe cont propriu.

²⁵ Republica Democrată Germană. Formată după cel de-al Doilea Război Mondial ca o consecință a cuceririi Armatei Sovietice, a împărțirii zonelor de influență și a formării Blocului comunist, cuprindea Estul Germaniei, regiune controlată politic de Uniunea Sovietică, ca stat socialist. Oamenii de știință români puteau circula mai ușor în țările din Blocul comunist, în inters științific, dar mai greu în țările occidentale capitaliste. Oricum, de regulă, călătoriile în străinătate, chiar și în interes științific, erau controlate de serviciile secrete române.

²⁶ Republica Federală Germană. Stat capitalist german de Vest, format după ocuparea regiunii de Vest a Germaniei de către trupele americane, engleze și franceze, care o cunoscutea o mare dezvoltare economică ca urmare a măsurilor complexe de susținere Occidentală din partea Statelor Unite. Cele două Germanii, Democrată și Federală, s-au unit la 1 octombrie 1990, datorită unui context politic favorabil.

Congresul Internațional de studii bizantine de la Moscova (august 1991) s-a făcut în cadrul planului de relații externe al Academiei, ca de altfel și aceea la Congresul Internațional de Studii Sud-Est europene de la Thessalonice (august-septembrie 1994), unde a avut un raport și a prezidat o ședință plenară. Cheltuielile deplasării la Al XX-lea Congres Internațional de Studii Bizantine (Paris, 2001) au fost suportate de Universitatea din București.

Prin burse acordate se situează participarea sa la Cursurile de artă ravennată și bizantină organizate de Universitatea din Bologna, care i-a acordat și bursa cu o durată de trei săptămâni la Ravenna (Italia) în perioada 19 martie - 3 aprilie 1971, participarea la cursurile de limbă și civilizație greacă de la Thessalonice, cu durata de o lună în august 1973, călătoria de documentare pe o durată de trei săptămâni în Grecia pe baza unei burse oferite de Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene (AIESEE) în perioada 10-31 octombrie 1978, în sfârșit, călătoria de documentare pe timp de o lună în Bulgaria, în perioada 22 noiembrie - 21 decembrie 1983, pe baza unei burse oferite de Centrul de Bulgaristică din Sofia. De asemenea, la Simpozionul organizat de „Südosteuropa-Gesellschaft” din München la Tutzing (Bavaria) în octombrie 1993, instituția organizatoare a plătit drumul pe jumătate. Aici și Conferința Internațională a AIESEE, organizată cu sprijinul UNESCO la Paris în perioada 1-3 martie 2002, prin Prof. André Guillou, la care a susținut comunicarea „Voyageurs étrangers, agents de la communication dans les Pays Roumains au Moyen-Âge”.

În cadrul călătoriilor pe cont propriu se înscrie participarea sa la al XIII-lea Congres Internațional de Științe Istorice de la Moscova, în august 1970, precum și la al V-lea Congres Internațional de Studii Ioniene de la Argostoli (în insula Kefalonia din Grecia), în perioada 17-21 mai 1986, la acesta din urmă cheltuielile de cazare fiind asigurate de către organizatori. În condiții similare a participat la Simpozionul organizat la Bechyne (Cehoslovacia) de revista „Byzantinoslavica” de la Praga, pe tema „Bizanțul și lumea din jur în perioada cuprinsă între anii 850-1200”, unde a prezentat o comunicare (10-15 septembrie 1990), ca, de altfel, și la alte manifestări științifice.

Cunoscând mai multe limbi străine, inclusiv balcanice, scopul constant pe care l-a urmărit prin efectuarea călătoriilor de studiu a fost și acela de perfecționare a pregătirii de specialitate prin dobândirea unui spor de informație și de metodă. Înainte de 1990 nu a avut însă parte de nicio bursă de studii cu durată mai îndelungată în centre științifice din străinătate, iar din 1990 încolo, când faptul a devenit teoretic posibil, și-a dat seama că depășise toate baremele de vârstă²⁷. Așa că, după propria apreciere, în această privință, timpul dânsului a trecut. Dându-și seama de noua situație, a căutat să-și ajusteze obiectivele în funcție de posibilități, extinzându-le în suprafață spre realități românești aflate în mai strânsă conexiune cu tradiția

²⁷ Baremele de vârstă depășite reprezintă pragul până la care se acordă asemenea burse, fiind preferați cercetători mai tineri pentru o pregătire cu bătaie mult mai lungă.

bizantină. Chiar dacă o asemenea reorientare spre istoria medievală românească nu l-a scutit de unele incidente neplăcute, în ansamblu se declară mulțumit de aspectele pe care a reușit să le pună în lumină, deși astfel s-a văzut nevoit să renunțe la unele obiective inițiale, printre care figura și traducerea în românește a unor texte istorice bizantine. Evident că nu a renunțat definitiv la acest lucru, doar că l-a plasat în urma altora, mult mai urgente în situațiile concrete în care se afla, având în vedere și stadiul în care se găseau celelalte preocupări ale sale.

Separarea activității științifice de cea didactică la care am recurs în prezentarea anterioară a avut în vedere o mai bună claritate a expunerii, întrucât ambele laturi sunt inseparabile în realitate. Sărbătoritul nostru a desfășurat, așadar, unele activități didactice încă de pe când se afla în Institut, redactând, evident, studii și atunci când era angajat la Facultate²⁸.

Întrucât Lista lucrărilor publicate²⁹ prezintă în detalii toate titlurile, o expunere rezumativă poate evidenția principalele categorii ale acestor publicații, anume cărți, studii, studii în colaborare, două traduceri din neogreacă, recenzii, note bibliografice și cronici³⁰.

²⁸ Cele mai multe reies chiar din expunerea anterioară: comunicările științifice, activitatea didactică, participări la activitatea Comisiilor mixte, membru în Comitetele de Redacție ale revistelor „Archaeus” (până în anul 2006) și „Studii Teologice”, precum și calitatea de secretar al Societății Române de Studii Bizantine (= SRSB) din 1984 până în 2013. La acestea pot adăuga participarea la unele emisiuni culturale ale postului RTV „Trinitas”, precum și numeroase referate la diverse lucrări din cursul procesului didactic ori editorial, la peste 50 teze de doctorat, ca și prefatarea unor cărți publicate de foști doctoranzi. Referitor la ultimele cuvinte, țin să subliniez importanța prefeței („Subiect peren în abordare nouă”, p. 6-10) semnată de profesorul Tudor Teoteoi pentru lucrarea de doctorat a semnatarului acestui studiu, publicată în 2018 la o editura acreditată din Iași, sub titlul *Civilizația Țaratului Asăneștilor*. Pentru a reliefa simțul critic al domnului profesor, reproducem aici ultimele două paragrafe (p. 10) ale prefeței menționate. „Pentru cititorul român, care va găsi în lucrarea de față poate cea mai extinsă și mai completă istorie a Bulgariei medievale scrisă pe limba sa, expunerea cuprinzătoare care urmează pune în lumină un fenomen de mare anvergură istorică, care definește viața și creația comună a popoarelor român și bulgar de la începuturile existenței lor istorice până către sfârșitul unei importante etape a evului mediu, cu urmări durabile până astăzi. Cartea pe care avem deosebită plăcere s-o recomandăm cu toată căldura cititorilor noștri aduce contribuții substanțiale la lămurirea acestor delicate chestiuni terminologice și istorice, confirmând încă odată mesajul, tulburător prin actualitatea lui, că asemenea românilor și bulgarilor, pentru toate popoarele Europei este mult mai puternică și mai vizibilă comunitatea de viață și creația comună, decât separatismul și izolarea”.

²⁹ Vezi, *infra*, ultima parte specifică: LISTĂ DE LUCRĂRI PUBLICATE.

³⁰ Între principalele categorii se evidențiază cărțile și studiile, cele mai importante și mai extinse sub raport cantitativ, dar după parcurgerea tuturor titlurilor, ele pun în lumină și o oarecare diversitate a preocupărilor profesorului Tudor Teoteoi, impusă, desigur, și de împrejurări.

Privindu-și critic și retrospectiv cărțile în care apare numele domniei sale, domnul profesor, fără a dori câtuși de puțin să facă parada unui altruism exagerat, regretă, poate, că prea ușor a dat curs unor rugăminți de a duce la bun sfârșit lucrări neterminate ale altor autori, în loc să se ocupe în primul rând de ale sale. În urma apariției recente, la Editura Basilica din București, a celei de-a II-a ediție la *Istoria bisericească* a lui Eusebiu din Cezareea³¹, precum și a celui de-al II-lea volum de studii, 28 la număr, sub titlul *Bizanț, romanitate orientală și români în evul mediu*, publicat la Editura Academiei Române, urmează, după aprecierile domnului profesor, pregătirea pentru editare a altor două volume, unul cu studiile în limbi străine, iar celălalt cu cele românești încă neadunate până acum³².

În privința cărților care deschid Lista, acestea încep cu instrumentele de lucru la care a participat domnul profesor, cum ar fi editarea izvoarelor bizantine ale istoriei Românilor, ca și continuarea operațiunii de catalogare a manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române, operațiune începută de Constantin Litica acum mai bine de un veac, continuată apoi de Nestor Camariano, iar mai aproape de vremea noastră de Mihai Caratașu, dar într-o formă care necesita o serioasă revizuire și îmbunătățire înainte de a vedea lumina tiparului.

Tot pe linia instrumentelor de lucru, în cadrul Comisiei Patristice de pe lângă Patriarhia Română a revăzut traducerea, îmbogățind și îmbunătățind totodată comentariile unor importante texte patristice, cum ar fi Corespondența lui Vasile cel Mare, sau, mai recent, *Istoria ecleziastică* a lui Eusebiu din Cezareea, la care s-a făcut referire mai sus.

O preocupare de seamă a profesorului Tudor Teoteoi este și valorificarea moștenirii noastre istoriografice, ducând la bun sfârșit și editând după toate normele și cerințele actuale lucrarea regretatului coleg de Institut Ion Matei, *Capuchehăile Țării Românești la Poarta otomană*, pentru care a fost solicitată colaborarea turco-logului Nagy Pienaru de la Institutul de Istorie „N. Iorga” al Academiei Române. De o deosebită importanță a fost editarea sintezei lăsate în manuscris de Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, din care s-au publicat două volume, apariția celui de-al treilea (și ultimul) fiind însă mult întârziată de unele dificultăți survenite pe parcurs, precum și de stadiul insuficient elaborat al manuscrisului lăsat de autor, cu o serie de lacune și imperfecțiuni, ale căror proporții sporesc pe măsură ce textul se apropie de sfârșit³³.

Începând din anul 1991, în calitate de secretar al Societății Române de Studii Bizantine (SRSB), s-a ocupat (împreună cu Prof. Emilian Popescu) de editarea a cinci

³¹ Lucrare „la care am revizuit adeseori și în mare măsură traducerea existentă în prima ediție, îmbogățind la proporții mult sporite și aducând la zi bibliografia, dar mai cu seamă notele la textul original, vizibil îmbunătățite și adăugite atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ”. Tudor Teoteoi, *Memoriu de activitate științifică* întocmit în anul 2020.

³² Cele două volume menționate vor putea fi predate la Editură în următorii doi ani.

³³ Editorul, adică profesorul Tudor Teoteoi, speră ca și acest ultim volum să apară înainte de sfârșitul anului în curs.

volum de „Études Byzantines et Post-Byzantines” (EPBP), apărute de regulă înaintea fiecărui Congres Internațional de Studii Bizantine, începând de la volumul al II-lea până la cel de al VI-lea inclusiv, apărut în anul 2011.

Profesorul Tudor Teoteoi consideră că una dintre cele mai frumoase realizări ale carierei sale a fost contribuția adusă nu numai în calitate de autor, ci și de secretar științific, la editarea volumului al IV-lea din Tratatul de *Istoria Românilor*, realizat sub egida Academiei Române. Întrucât prima ediție a acestui volum, apărută în anul 2001, a fost urmată de atacuri dure și concertate, mergând de la început până la acuzația de plagiat și venite din partea unor istorici de seamă ai noștri, unii refuzând să se angajeze la acest efort academic cu o motivație care de la început i s-a părut domnului profesor a fi cel puțin neobișnuită, dacă nu chiar deplasată, conform căreia noi, românii, având gândirea complet deformată, „mutilată” de pe urma anilor de comunism, „n-am mai fi capabili să ne scriem propria istorie, impunându-se deci ca alții să ne-o scrie mai întâi, pentru a fi și noi în măsură a cuteza să ne angajăm la o întreprindere de asemenea anvergură, dar abia ulterior”, după cum costata dânsul cu amărăciune. Întrucât întreg Tratatul a fost apoi reeditat, Tudor Teoteoi s-a angajat la „un efort suplimentar de rescriere a paginilor și chiar a unor capitole întregi care erau incriminate”. Astăzi, ca și atunci, dânsul împărtășește pe deplin aceeași convingere neștrămutată că ambele ediții ale volumului al IV-lea „sunt la fel de valoroase și vor fi citite cu egal interes mai târziu, chiar dacă la ora actuală o atitudine mai mult decât rezervată din partea specialiștilor imprimă, prin însăși persistența ei, o tendință vizibilă de trecere a lor sub tăcere”³⁴.

În încheierea considerațiilor pe care le-am făcut în paginile anterioare, amintim câteva din ideile ori informațiile cu caracter incontestabil de noutate întâlnite în cele mai bine de o sută de studii ale domniei sale, cum ar fi cele legate de *offikia* episcopatelor bizantine de dinaintea cuceririi otomane, aplicabilitatea normelor bizantine ale preemțiunii în evul mediu românesc, identificarea Ascalonului din versiunea românească a „Vieții lui Nifon” cu Aulon, numele grecesc al orașului Valona sau Vlora din Albania, frecvența formei vulgare *domnus* în sursele latine medievale, care o explică pe cea românească de *domn* mai bine decât forma clasică

³⁴ „Evident, e departe de mine gândul de a generaliza lucrurile în această privință, dar am văzut prea puține note bibliografice, căci de recenzii nici nu mai vorbesc, care să stăruie, fie chiar și prin aprecieri critice, și asupra altor strădanii ori studii ale subsemnatului îndeobște. Desigur, nu mă pot plânge nicidecum de absența unor asemenea aprecieri critice, ci mai degrabă, de faptul că motivațiile care le pun în mișcare nu sunt totdeauna de natură strict științifică. Revenind pentru ultima oară la Tratatul de Istorie a Românilor, pot sublinia încă de pe acum că sunt pe deplin mulțumit și împăcat sufletește cu gândul că în acest volum de care m-am ocupat, mai ales în prima sa ediție nu se află nicio informație care să se repete, nici măcar o singură dată, oricât s-ar strădui cineva să găsească vreo deficiență în acest sens”. Ajunși la acest aspect, repetăm afirmația din Memoriul de activitate, conform căreia „marea parte a notelor bibliografice pe care le-am redactat de-a lungul timpului conțin numeroase observații critice”.

„dominus”, filiera de transmitere și chiar originalitatea corpului militar al hânsarilor din Evul Mediu românesc³⁵, aplicarea epitetelor bizantine de „Marea Biserică” ori „mama tuturor bisericilor” și pentru mitropolia Țării Românești ori a Moldovei, un grup de studii care au conturat mai bine cariera mitropolitului Dionisie al Ungrovlahiei (1672), originar din Grecia de Nord, sau semnificația majoră a unor manifestări singulare din ceremonialul curții domnești de la București.

Din punctul nostru de vedere, domnul profesor are o vastă experiență didactică și științifică, generată de impactul activității profesionale în curgerea anilor, însă, în mod cu totul special, domnia sa promovează un domeniu de expertiză de nișă, adică este foarte specializat într-o latură istorico-lingvistică, așa cum nu este altul în România. Întreaga sa activitate denotă o gândire așezată, rezultată dintr-o acumulare progresivă, pusă în mișcare de o metodă specifică, originală. Este relevant aici faptul că în mare măsură studiile sale confirmă nu numai rezultate ale propriilor cercetări, ci și multe idei din studiile sale anterioare, care reapar ulterior în forme mai precise, mai clare și mult îmbogățite, confirmând astfel justetea unor opinii demonstrate sau numai intuite de dânsul în mare măsură la început. Pentru octogenarul cercetător, faptul acesta constituie dovada peremptorie, nestrămutată, a justetei părerilor încredințate de el scrisului și difuzate pe această cale. Este crezul unei vieți îndelungate, ca și al întregii activități științifice pe care sărbătoritul nostru a desfășurat-o până acum.

În încheierea acestui studiu omagial vom anexa Lista de publicații a profesorului Tudor Teoteoi, primită chiar de la dânsul, ocazie cu care îi mulțumim și pe această cale³⁶. Contribuțiile românești de specialitate prezentate în reviste străine de prestigiu, precum „Byzantinoslavica” sau „Byzantinische Zeitschrift” sporesc dimensiunea editorialistică și intelectuală a omagiatului nostru profesor³⁷.

³⁵ Toate acestea au fost incluse și în a doua ediție a volumului al IV-lea din *Istoria Românilor*, București, 2012, p. 170 și p. 240-241.

³⁶ Lista de publicații anexată în continuarea principalelor părți specifice conține mai multe cărți în care apare numele profesorului Tudor Teoteoi, peste 120 studii apărute în diverse reviste de specialitate, alte opt studii în colaborare, două mici traduceri din neogreacă, 30 recenzii, 16 note bibliografice apărute mai cu seamă în Revista Institutului („Revue des Études Sud-Est Européennes”), la care se adaugă peste 1000 note publicate în „Byzantinische Zeitschrift” sau în „Byzantinoslavica” de la Praga, precum și în alte reviste. Cele două ediții ale volumului al IV-lea din *Tratatul de Istoria Românilor* sunt trecute separat, întrucât ediția a II-a a acestui volum a fost considerabil revizuită, unele capitole sau subcapitole fiind înlocuite sau rescrise în întregime.

³⁷ După 1988, a prezentat contribuțiile românești de profil la revista „Byzantinoslavica” de la Praga, până în prima jumătate a deceniului următor, când revista și-a sistat temporar apariția, fiind reluată mai târziu într-o serie nouă. Începând din toamna anului 2006, a prezentat contribuțiile românești de profil la revista „Byzantinische Zeitschrift” din Germania. Până în prezent, în cele două reviste menționate i-au fost publicate peste o mie de notițe

LISTĂ DE LUCRĂRI PUBLICATE

1. Cărți (inclusiv volume colective, îngrijite sau editate în colaborare)

1. *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. IV (în colaborare cu H. Mihăescu, N. S. Tanașoca și R. Lăzărescu), București, Ed. Academiei, 1982.
2. *Istoria Românilor*, vol. IV (*De la universalitatea creștină către Europa „patriilor”*), București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2001. Am fost secretar al volumului, ca și autor al unor capitole și subcapitole.
3. *Byzantina et Daco-Romana*, București, Ed. Omonia, 2008, 424 p.
4. *Bizanț, Romanitate orientală și Români în Evul Mediu*, București, Ed. Academiei, 2020, 514 p., volum cuprinzând 28 studii în limba română, cu Indice, ca și cel anterior.
5. *Relațiile româno-elene. O istorie cronologică* (autori: Stelian Brezeanu, Constantin Iordan, Horia C. Matei, Tudor Teoteoi, Gheorghe Zbucăea), București, Ed. Omonia, 2003, 386 p. Textul redactat de mine se află între p. 90-170, cu partea de Bibliografie aflată între p. 368-377. Volumul are un Cuvânt înainte de Acad. Virgil Cândea.
6. Mihail Caratașu, *Catalogul manuscriselor grecești*, vol. III (manuscrisele gr. 1067-1350), îngrijit de Emanuela Popescu-Mihuț și Tudor Teoteoi, București, Ed. Pegasus Press, 2005, 427 p.
7. *Ștefan cel Mare și epoca sa*, volum coordonat de Tudor Teoteoi, București, Ed. Universității, 2007, 215 p.
8. Ion Matei, *Reprezentanții diplomatici (capuchehăi) ai Țării Românești la Poarta otomană*, ed. îngrijită de Nagy Pienaru și Tudor Teoteoi, București, Ed. Academiei, 2008, 324 p.
9. *Etudes byzantines et post-byzantines*, vol. II (publiées par les soins de Em. Popescu, O. Iliescu et T. Teoteoi), București, Ed. Academiei, 1991, 228 p.
10. *Etudes byzantines et post-byzantines*, publiées par les soins de Em. Popescu et T. Teoteoi, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1997, 274 p.; vol. IV, Iași, Ed. Trinitas, 2001, 350 p.; vol. V, București, Ed. Academiei, 2006, 542 p.
11. N. Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin (Histoire de l'Empire Byzantin)*, vol. I (313-610), ed. îngrijită de T. Teoteoi, București, Ed. Anastasia, 2000.
12. *Fațetele istoriei. Omagiu Academicianului Șt. Ștefănescu*, volum îngrijit de Bogdan Murgescu, Șarolta Solcan și Tudor Teoteoi, București, Ed. Universității, 2000.
13. Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, vol. II (*Imperiul Bizantin Clasic, 610-1081*), ediție îngrijită de Tudor Teoteoi, București, Ed. Anastasia, 2003, 745 p. Notele editorului se află între p. 689-717.
14. *Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, volum îngrijit de C. C. Petolescu, T. Teoteoi și Adrian Gabor, Iași, Ed. Trinitas, 2003.

bibliografice, care într-o măsură destul de restrânsă se rezumă la a fi doar simple mențiuni de titluri, fiind adeseori însoțite de scurte prezentări și observații critice.

15. Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole* (Col. «Părinți și Scriitori bisericești», 3), Traducere din limba greacă, Introducere și note de Pr. Teodor Bodogae, Ediție revăzută de Tudor Teoteoi, București, Ed. Basilica, 2010, 515 p.
16. Eusebiu din Cezareea, *Istoria bisericească*, Traducere din limba greacă, Studiu introductiv și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Ediție revizuită de Tudor Teoteoi, București, Ed. Basilica, 2020, 560 p.
17. *Études byzantines et post-byzantines*, vol. VI (îngrijit de Emilian Popescu, T. Teoteoi și Ovidiu Cătoi), București, Ed. Academiei, 2011, 542 p.
18. *Istoria Românilor*, ed. a II-a, vol. IV, considerabil revizuit și adăugit, cu unele capitole ori subcapitole complet schimbate, coordonat de Acad. Șt. Ștefănescu, C. Mureșanu și I.-A. Pop, la care profesorul Tudor Teoteoi a fost secretar, Academia Română, București, Ed. Enciclopedică, 2012, 1031 p. + 79 pl. color.
19. *Studii bizantine și postbizantine. Lucrări prezentate în cadrul Simpozioanelor Societății Culturale Bizantine și ale Uniunii Elene din România*, volum coordonat de Cosmin Dumitrescu și Dragoș Gabriel Zisopol, București, Ed. UER Press, 2016, 358/446 p. (vol. colectiv, în care primele patru studii ale subsemnatului, apărute în publicațiile anuale ale Simpozioanelor Societății Culturale Bizantine și menționate ulterior în rândul studiilor apărute după 2011, se află între pp. 93-103, 183-191, 263-274 și 329-339). Volumul a fost editat și în traducere grecească³⁸.

2. Studii

20. Nicolae Iorga, *istoric al cruciadelor târzii*, dans le volume „Nicolae Iorga - istoric al Bizanțului” (volum îngrijit de E. Stănescu), București, 1971, pp. 87-128.
21. *Die Stellung und das Weltbild von Byzanz im XIV. Jahrhundert*, în volumul „Deutsch-Rumänisches Colloquium junger Historiker, Kulturhistoriker und Zeitgeschichtler”, München, 1974, pp. 32-38.
22. *La querelle hésychaste reflétée dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Académie de la R.S. de Roumanie*, în „Actes du XIV-e Congrès International d'Études Byzantines, Bucarest, septembre 1971”, vol. II, București, 1975, pp. 275-280.
23. *La conception de Jean VI Cantacuzène sur l'Etat byzantin, vue principalement à la lumière de son „Histoire”*, în „Revue des études sud-est européennes” (RESEE), XIII (1975), nr. 2, pp. 167-185.
24. *Sur les „offikia” des évêchés balkaniques au XIV-e siècle*, în „Études balkaniques” (Sofia), XIV (1978), 4, pp. 46-52.

³⁸ Un al doilea volum cu același titlu și aceiași editori, conținând *Lucrări prezentate în cadrul Simpozioanelor Societății Culturale Bizantine și ale Uniunii Elene din România* în perioada cuprinsă între 20 iunie 2015 și 16 noiembrie 2019, a apărut la aceeași Editură din București (UER Press), în anul 2020, 414 p., unde cele șase contribuții ale lui Tudor Teoteoi se află la p. 37-44, 45-53, 101-110, 149-160, 235-247 și 285-295.

25. *Remarques sur le travail manuel à Byzance au XIV-e siècle*, în „Etudes byzantines et post-byzantines”, vol. I (îngrijit de E.Stănescu și N.S. Tanașoca), București, 1979, pp. 55-75.
26. *La travail manuel dans les Typika des XIe-XIIIe siècles*, în RESEE, XVII (1979), 3, pp. 455-462 („Actes du XVe Congrès International d'études byzantines”, Athènes, septembre 1976, vol. IV (Histoire), Athènes, 1980, pp. 340-349.
27. *Ascalon - A Mistaken Toponym in the „Life” of Niphon II, Patriarch of Constantinople*, în RESEE, XIX (1981), 3, pp. 611-622.
28. *La notion d'autonomie chez Nicéphore Grégoras*, în „Neo-Hellenika” (Austin, Texas, SUA), IV (1981), pp. 111-119.
29. *Pacea în viziune bizantină*, în „Revista de istorie”, XXXV (1982), 1, pp. 152-155.
30. *Adaosuri și îndreptări la volumul IV din colecția „Fontes Historiae Daco-Romanae”*, în „Revista de istorie”, XXXVI (1983), 7, pp. 733-734.
31. *Studii privind opera istorică a lui Dionisie Fotino*, în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană” (Buletinul Institutului de Studii Sud-Est Europene), vol. II, București, 1986, pp. 170-174.
32. *Deux épisodes de la lutte pour la suprématie au Mont Athos (XIIIe-XIVe siècles)*, RESEE, XXIV, 1986, 1, pp. 51-60.
33. *Mărturii ale unui larg prestigiu internațional*, în „Contemporanul”, nr.28 (2.069) du 11 iulie 1986.
34. *Instituții bizantine în vremea lui Ioan al V-lea Paleologul, 1341-1391* (Rezumatul tezei de doctorat, București, 1987).
35. *Ammianus Marcellinus ca precursor al istoriografiei bizantine*, în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană”, V, București, 1988, pp. 31-40.
36. *Viața lui Nifon și raporturile acestei scrieri cu hagiografia bizantină*, în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană”, V, București, 1988, pp. 91-96.
37. *Civilizația statului Asăneștilor între Roma și Bizanț*, în volumul „Răscoala și statul Asăneștilor”, București, 1989, pp. 70-100.
38. *L'opposition entre les notions de „monarchie” et „polyarchie” à Byzance (IXe-XIIIe siècles)*, în „Etudes byzantines et post-byzantines”, vol. II, București, 1991, pp. 93-102.
39. *O misiune a patriarhiei ecumenice la București, în vremea domniei lui Vlad Vintilă din Slatina*, în „Revista istorică”, V, 1994, 1-2, pp. 27-44.
40. *Implications politiques et ecclésiastiques d'une mission de la Patriarchie eecuménique à Bucarest (1534)*, RESEE, XXXII, 1994, 1-2, pp. 45-51.
41. *L'hagiographie et le culte des Saints au Moyen Age roumain*, în volumul „Septième Congrès International d'Études du Sud-Est européen (Thessalonique, 29 août - 4 sept.1994), Rapports”, Atena, 1994, pp. 603-638.

42. *Teoria imigraționistă a lui Georg Stadtmüller*, în vol. „Sud-Estul și contextul european”, Academia Română, Buletinul Institutului de Studii Sud-Est Europene, vol. I, București, 1994, pp. 87-96.
43. *Orient et Occident dans le Sud-Est de l'Europe au Moyen Age*, în „Bulletin de l'AIESEE”, XXIV-XXV, 1994-1995, pp. 65-71.
44. *Empire et Sacerdoce à Byzance au temps des Paléologues*, RESEE XXXIII, 1995, 1-2, pp. 121-132.
45. *Preliminarii la studiul preemțiunii în Bizanț și în evul mediu românesc*, în volumul „Hommage au Professeur Radu Manolescu”, București, Ed. Universității, 1996, pp. 127-137.
46. *Originea și valoarea de informație a cronicilor scurte bizantine*, în „Sud-Estul și contextul european”, Academia Română. Institutul de Studii Sud-Est Europene, Buletin, vol.V, București, 1996, pp. 111-116.
47. *N. Bănescu: O istorie inedită a Imperiului bizantin. Răscoala vlahilor și a bulgarilor*, în „Magazin istoric”, anul XXX, nr.10 (355), București, 1996, pp. 3-5.
48. *Sud-Estul european ca zonă de interferențe și mărturie istorică a unității europene*, în „Sud-Estul și contextul european”, Academia Română, ISSEE, Buletin, vol. VI, București, 1996, pp. 23-26.
49. *Préliminaires à l'étude de la tradition byzantine chez les chroniqueurs du Moyen Age roumain*, RESEE, XXXIV, 1996, 3-4, pp. 229-238.
50. *Haralambie Mihăescu și romanitatea orientală*, în „Limba română” (Chișinău), nr. 5-6, (29-30), 1996, sept. – dec., pp. 59-60.
51. *Un episod din tradițiile autonome ale populației românești, la începuturile statelor medievale*, în volumul „Timpul istoriei”, I, („In honorem emeritae Ligiae Bârză”), București, 1997, pp. 19-28.
52. *Ammien Marcellin, un précurseur de l'historiographie byzantine*, în „Études byzantines et post-byzantines”, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1997, pp. 19-28 (și în “Actes of the XVIIIth International Congress of Byzantine Studies. Selected Papers: Main and Communications” (Moscow, 1991), vol. II, Shepherdstown (USA), 1996, p. 124-134.
53. *Semnificația unor realii monetare în Bizanțul Paleologilor*, în „Studii de istorie economică și istoria gândirii economice”, vol. III („In honorem Paul Cernovodeanu”), București, 1998, p. 165-177.
54. *Mitropolitul Dionisie Ivritul (1672) și originea sa aromână*, în volumul „In honorem emeriti Dinu C. Giurescu” („Timpul Istoriei”, vol. II), București, 1998, pp. 100-118.
55. *Termeni comuni români și bulgari în texte bizantine și postbizantine*, în „Studii Sud-Est Europene, Buletin”, IX, 1998, pp. 58-65.
56. *O scrisoare a lui Dionisie Ivritul privind raporturile lui Paisie Ligaridis cu patriarhii Ierusalimului (1670)*, în „Cornelia Papacostea Danielopolu in Memoriam. Buletinul Societății Române de Studii Neoeleene”, Editat în colaborare de Societatea

Română de Studii Neoeleene și ISSEE al Academiei Române, vol. îngrijit de Lia Brad Chisacof, București, 1999, pp. 1-8.

57. *L'Europe confessionnelle dans l'Oracle inédit de Paisios Ligaridis*, în „Nouvelles études d'histoire”, X, 2000 (Publiées à l'occasion du XIXe Congrès International des Sciences Historiques, Oslo, 2000), pp. 91-96.

58. *De la bizantinul „chonsarioi” la românescul „hânsari”, sau invers?* în „Fațetele istoriei. Omagiu Academicianului Ștefan Ștefănescu”, București, Ed. Universității, 2000, pp. 309-317.

59. *Nicolae Bănescu (1878-1971) și sinteza sa de istorie bizantină*, în „N. Bănescu, Istoria Imperiului Bizantin”, vol. I, București, Ed. Anastasia, 2000, pp. 5-27.

60. *Agiografsko svidetelstvo za sâhranen do naši dni etnografski običaj*, în „Etnolingvistični problemi na balkanskite narodi”, Sofia, 2000, pp. 52-58.

61. *L'hésychasme et la crise de la conscience byzantine au XIVe siècle*, în „Archaeus. Études d'histoire des religions”, tome IV, 2000, fasc. 3, pp. 109-156.

62. *L'aigle impérial en tant que motif littéraire et source d'histoire comparée*, în „Études byzantines et post-byzantines”, IV, Iași, Ed. Trinitas, 2001, pp. 181-197.

63. *Cultura în secolele XIV-XVI*, în „Istoria Românilor”, vol. IV, București, 2001, cap. IX, pp. 649-699.

64. *La tradition byzantine de l'Oracle inédit de Paisios Ligaridis*, RESEE, XXXIX, 2001, 1-4, pp. 19-26.

65. *Date de istorie bizantină în Cronica scurtă din „Codex Bucarestiensis Graecus” 239*, în „Istorie și Ideologie. Omagiu profesorului Stelian Brezeanu la 60 de ani”, București, Ed. Universității, 2002, pp. 79-97.

66. *Les réfugiés en tant que témoignage des réalités périphériques de l'Empire byzantin*, RESEE, XL, 2002, 1-4, pp. 97-102.

67. *Sur le titre, l'origine et la première diffusion des chroniques brèves byzantines*, în RESEE, XL, 2002, 1-4, pp. 141-150.

68. *Mitropolia din Târgoviște - „mama tuturor bisericilor” din Țara Românească*, în vol. „Studia Historica et Theologica. Omagiu Profesorului Emilian Popescu”, Iași, Ed. Trinitas, 2003, pp. 469-475.

69. *Calitatea de „authentēs” a patriarhului ecumenic Dionysios al II-lea*, în „Închinare lui Petre Ș. Năsturel la 80 de ani”, volum îngrijit de Ionel Căndea, Paul Cernovodeanu și Gheorghe Lazăr, Brăila, Ed. Istros, 2003, pp. 573-580.

70. *Ștefan cel Mare și civilizația epocii sale*, în vol. „Civilizația epocii lui Ștefan cel Mare, 1457-1504” (catalog de expoziție, București, august - septembrie 2004), p. 21-30 (și traducere engleză, pp. 31-40).

71. *Le droit de préemption à Byzance, au temps des Paléologues*, în vol. „Peuples, États et Nations dans le Sud-Est de l'Europe” (IXe Congrès International des Études du Sud-Est Européen, 30 août - 4 septembre 2004, Contributions roumaines), București, Ed. Anima, 2004, pp. 173-193.

72. *Voyageurs étrangers, agents de la communication dans les Pays Roumains aux XIVe - XVIIIe siècles*, în „Bulletin de l'Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen”, 32-33-34, 2002-2004, București, 2004, pp. 65-71.
73. *Étienne le Grand, prince souverain, et ses rapports avec le culte des saints militaires*, EBPB, V, București, Ed. Academiei, 2006, pp. 89-116.
74. *Clișeele mentale ale literaturii istorice a Anului o Mie, o mărturie de unitate a lumii creștine medievale*, în «Imaginând istorii» (Omagiu L. Boia), vol. editat de Simona Corlan-Ioan, Ovidiu Bozgan, Daniela Zaharia, Ed. Universității din București, 2006, pp. 89-98.
75. *Termenul latin domnus, o verigă neglijată în explicarea noțiunii de domn al Țărilor Române în evul mediu*, în „In Memoriam Profesor Radu Manolescu”, vol. coordonat de Stelian Brezeanu, îngrijit de Ecaterina Lung și Monica Neațu, Ed. Universității din București, 2006, pp. 114-125.
76. *Les notions d'„authentiques” et „despotes” dans les sources byzantines et post-byzantines*, RESEE, XLIV, 2006, 1-4, pp. 71-81.
77. *Invention de la tête de Saint Jean Baptiste – valeur d'une narration hagiographique de la «Chronique» d'Adémar de Chabannes*, «Studia Balcanica», 25 («Izsledvanija v čest na Prof. Vasilka Tăpkova-Zaimova»), Sofia, 2006, pp. 360-370.
78. *Nicodème de Tismana, archimandrite et porteur d'«epigonation»*, RESEE, XLV, 2007, pp. 101-115.
79. *Ștefan cel Mare între tradiția bizantină și cea apuseană*, în vol. «Ștefan cel Mare și epoca sa», București, Ed. Universității, 2007, pp. 145-201.
80. *Étienne le Grand et les saints guerriers dans la tradition populaire et les sources narratives*, în vol. «Les cultes des saints souverains et des saints guerriers et l'idéologie du pouvoir en Europe Centrale et Orientale», Actes du Colloque international de 17 janvier 2004, tenu au New Europe College, București, 2007, volum coordonat de Ivan Biliarsky și Radu G. Păun, editat de Irina Vainovsky - Mihai, pp. 181-211.
81. *Origine byzantine et valeur comparée d'un détail du cérémonial d'enthronisation des voievodes roumains du Moyen Âge, selon le récit de Paul d'Alep*, în vol. «Țările Române și Locurile Sfinte», (*The Romanian Principalities and the Holy Places along the Centuries*, Papers of the Symposium held in Bucharest, 15-18 October 2006), București, Ed. Sophia, 2007, pp. 177-196.
82. *Isihasmul și criza conștiinței bizantine în sec. al XIV-lea*, «Studii Teologice», seria a III-a, anul III, București, 2007, 3 (iulie - septembrie), pp. 5-58 (cu rezumat în engleză, pp. 59-61).
83. *Interférences confessionnelles en Moldavie et Valachie, vues à travers les relations des voyageurs étrangers des XVIe - XVIIe siècles*, RRH, 46, 2007, pp. 101-114.
84. *L'organisation militaire du moyen âge reflétée dans la toponymie roumaine actuelle*, «Études balkaniques», 26, Sofia, 2007, 4, pp. 135-150.

85. Modelul icoanelor «nefăcute de mână omenească» în iconografia sfinților «noi», în vol. «Cinstirea icoanelor în ortodoxie», Iași, Ed. Trinitas, 2008, pp. 175-198.
86. *L'hésychasme - valeurs sociales d'un idéal asocial*, RESEE 46, 2008, pp. 97-134.
87. *Arhetipuri bizantine și motive spirituale în Viața Sfântului Athanasie Athonitul*, în «Tabor. Revistă de cultură și spiritualitate românească» (Cluj-Napoca), II, 2008, pp. 28-35.
88. *Prefigurarea Bizanțului în Corespondența Sfântului Vasile cel Mare*, în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani*. Actele Symposionului Comisiei Române de Istorie Ecclesiastică, București – Cernica, 2-3 octombrie 2008. Culese și publicate de Emilian Popescu și Mihai Ovidiu Cățoi, col. «Studia Basiliana», vol. III, București, Ed. «Basilica» a Patriarhiei Române, 2009, pp. 35-63.
89. *Creștinismul a schimbat modul în care poate fi privită istoria*, Interviu în „Ziarul Lumina” al Centrului de Presă „Basilica” al Patriarhiei Române, București, anul V, Nr. 138 (1340) de sâmbătă, 20 iunie 2009, pp. 8-9.
90. *L'humanisme dévot des Préfaces («Predoslovii») aux livres roumains imprimés aux XVIe - XVIIe siècles*, in vol. «Impact de l'imprimerie et rayonnement intellectuel des Pays Roumains», apărut sub egida ISSEE și a Bibliotecii Municipale București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2009, pp. 13-23.
91. *O mărturie a lui Vasile cel Mare privitoare la romanitatea orientală*, în «Academica. Revistă editată de Academia Română», Anul XX, 2009, Nr. 11-12 (noiembrie - decembrie), pp. 71-74.
92. *Din nou despre termenul „domnus” în texte latine medievale*, în vol. „Studia varia in honorem Professoris Ștefan Ștefănescu Octogenarii”, vol. îngrijit de Cristian Luca și Ionel Căndea, București-Brăila, Ed. Academiei – Ed. Istros, Muzeul Brăilei, 2009, pp. 69-79.
93. „Desertores” și „rhephougoi” – două mărturii despre romanitatea orientală, în *latinisme din texte bizantine*, «Anuarul Facultății de Teologie «Patriarhul Iustinian» », Anul univ. 2008-2009, București, Ed. Universității, an IX, 2009, pp. 373-395.
94. *Un «scit hoț, fugar» și creștin din veacul al XI-lea, în serviciul unei mănăstiri bizantine*, în «Istorie bisericească, misiune creștină și viață culturală», vol. II («Creștinismul românesc și organizarea bisericească în secolele XIII – XIV. Știri și interpretări noi»), Actele Sesiunii anuale de comunicări științifice a Comisiei Române de Istorie și Studiu al Creștinismului, Lacu-Sărat, Brăila, 28-29 septembrie 2009, Culese și publicate de Emilian Popescu și Mihai Ovidiu Cățoi, Galați, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2010, pp. 58-118.
95. *Ceremonialul imperial bizantin la marile sărbători religioase*, în „Lumina de Duminică”, Anul VII, Nr. 04 (272) din 30 ianuarie 2011, pp. 6-7.
96. *Steven Runciman – un ultim reprezentant al istoriei povestite*, în St. Runciman, *Vecerniile siciliene*, București, Ed Nemira, 2011 (col. „Byzantium”), pp. 7-18.
97. *Déserteurs et fuyards – témoignages byzantins inaperçus sur la romanité orientale*, EBPB, VI, București, Ad. Academiei, 2011, pp. 43-55.

98. *Împăratul călare - un detaliu neglijat din ceremonialul bizantin*, în vol. omagial „*Euharistirion* Patriarhului Daniel al României”, coordonatori, Varlaam, Episcop-vicar patriarhal, Prof. Emilian Popescu, București, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, 2011, pp. 457-469.
99. *Românii, antroponime și toponime românești în textele ultimilor istorici bizantini*, în vol. „Identitate, etnicitate, limbă în Sud-Estul Europei”, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2011, pp. 19-40.
100. *Acte românești și grecești, recent publicate, privitoare la trecutul mănăstirii închinată Zlătari*, în vol. omagial „*Studia varia in honorem Professoris Panait I. Panait octogenarii*”, Coordonator Andreea Atanasiu-Croitoru, Constanța, Ed. Muzeului Marinei Române, 2011, pp. 106-115.
101. *Petru Rareș*, în „Istoria Românilor”, ed. a II-a, București, Ed. Enciclopedică, 2012, pp. 499-526.
102. *Cultura în secolele XIV-XVI* (în colaborare cu Acad. C. Mureșanu, Acad. I. A. Pop și Acad. V. Vătășianu), cap. al X-lea din *Istoria Românilor*, ed. a II-a, vol. IV, București, Ed. Enciclopedică, 2012, pp. 761-912 (din care am redactat subcap. A. *Creația populară* și B. *Creația cultă în spațiul extracarpatic*, pp. 761-766 și pp. 767-813).
103. *Deosebiri reale, confruntări afișate și unitate greco-latină în perioada bizantină*, în „*Studii bizantine*”, 2, 2011 (Simpozionul Societății Culturale Bizantine și al Uniunii Elene din România pe tema „Unirea Bisericilor și căderea Bizanțului”, 14 mai 2011), București, 2012, pp. 57-67. Reeditat în vol. „*Studii bizantine și postbizantine. Lucrări prezentate în cadrul Simpoziunilor Societății Culturale Bizantine și ale Uniunii Elene din România*”, Coordonatori Cosmin Dumitrescu și Dragoș Gabriel Zisopol, București, UER Press, 2016 (= SBPB), pp. 93-103.
104. *Neagoe Basarab, inițiator al binefacerilor românești către o mănăstire din Macedonia orientală, Kosinitza sau Cusnița din „Viața lui Nifon”*, în vol. „Sfântul Voievod Neagoe Basarab - ctitor de biserici și cultură românească”, Ed. Pr. Nicolae-Cristian Cădă, București, Ed. *Cuvântul Vieții* a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2012, pp. 127-150.
105. *Semnificațiile activității desfășurate în Rusia (1655-1669) de mitropolitul Dionisie al Ungrovlahiei (1672)*, în *Istoria: utopie, amintire și proiect de viitor*, Studii de istorie oferite Profesorului Andrei Pippidi la împlinirea a 65 de ani, Iași, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, pp. 93-115.
106. *Activitatea desfășurată în Țara Românească de viitorul mitropolit Dionisie al Ungrovlahiei (1672)*, în vol. „Argeșul și Țara Românească între medieval și modern”. Studii de istorie și arheologie. Prinos lui Spiridon Cristoceă la 70 de ani. Editori: Dragoș Măndescu, Marius Păduraru, Ionel Dobre, Brăila - Pitești, Ed. Istros, 2013, pp. 329-343.
107. *L'empereur à cheval – un détail négligé du cérémonial byzantin*, în „*Studia balcanica*”, Sofia, 29 („Etničnost, ezik i identičnost v Jugoiztočna Evropa”), 2014, pp. 49-60.

108. *Constantin cel Mare*, ingens animus, în opinia istoricului păgân Sextus Aurelius Victor, în *Cruce și misiune. Sfinții Împărați Constantin și Elena - promotori ai libertății religioase și apărători ai Bisericii*, vol. I (Studii culese și publicate de Emilian Popescu și Mihai Ovidiu Cătoi), București, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, 2013, pp. 151-172.
109. *Sintagma „mama tuturor bisericilor” Țării Românești, privitoare la mitropolia Târgoviștei, nu e un hapax*, în *Miscellanea historica in honorem Professoris Marcel-Dumitru Ciucă septuagenarii*, ediderunt Cristian Luca, Claudiu Neagoe, Marius Pădureanu, Brăila – Pitești, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Muzeul Județean Argeș – Ed. Ordessos, 2013, pp. 275-294.
110. *Constantin cel Mare în lumina aprecierilor istoricului latin Eutropius*, în «Tabor. Revistă de cultură și spiritualitate românească» (Cluj-Napoca), VII, 2013, nr. 5 (mai 2013), pp. 19-28.
111. *Un mare iubitor al trecutului românesc și al arhivelor sale* (Laudatio Prof. M.-D. Ciucă), în *Miscellanea historica in honorem Professoris Marcel-Dumitru Ciucă septuagenarii*, ediderunt Cristian Luca, Claudiu Neagoe, Marius Pădureanu, Brăila - Pitești, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Muzeul Județean Argeș – Ed. Ordessos, 2013, pp. 15-21.
112. *Prelați greci în Țara Românească (secolele XVI-XVII)*, în „Studii bizantine”, 3, 2012 (Simpozionul Societății Culturale Bizantine și al Uniunii Elene din România pe tema „Grecitatea fanariotă și istoria românească”, 26 mai 2012), București, 2013, pp. 41-49. Reeditat în SBPB, 2016, pp. 183-191.
113. *Constantin cel Mare în viziunea istoricilor păgâni de limbă latină*, în *Cruce și misiune. Sfinții Împărați Constantin și Elena – promotori ai libertății religioase și apărători ai Bisericii*, vol. II (Studii culese și publicate de Emilian Popescu și Mihai Ovidiu Cătoi), București, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, 2013, pp. 109-123.
114. *Șerban Cantacuzino, purtător de tradiție bizantină și aspirații românești*, în vol. *Șerban Cantacuzino, Antim Ivireanul și Neofit Cretanul – promotori ai limbii române în cult*, București, Ed. Arhiepiscopiei, 2013, pp. 117-142.
115. *Relevanța scrierii „Vita Karoli Magni” pentru istoria balcanică*, în „Istros”, Brăila, Ed. Muzeul Brăilei, 19, 2013 (vol. omagial Victor Spinei), p. 413-439 (text urmat de traducerea sa engleză, la pp. 441-467).
116. *O metaforă bizantină în două acte brâncovenești*, în „Tabor. Revistă de cultură și spiritualitate românească” (Cluj-Napoca), anul VIII, 2014, nr. 5 (mai), pp. 19-25.
117. *Mitropolia din Târgoviște, „marea biserică” a Țării Românești (sec. XVI-XVII)*, în *Orient și Occident. Volum în memoria prof. Gheorghe Zbucă, București, Ed. Universității*, 2018, pp. 103-115.
118. *Despre vultur ca prevestitor și însoțitor al demnității de împărat în Imperiul roman și cel bizantin*, în vol. „*Moesica et Christiana. Studies in Honour of Professor Alexandru Barnea*”, Edited by Adriana Panaite, Romeo Cîrjan and Carol Căpiță, Brăila, Muzeul Brăilei „Carol I”, Ed. Istros, 2016, pp. 537-543.

119. *Vulturul imperial – avataruri ale unui simbol*, în „Studii bizantine”, 4, 2013 (Simpozionul Societății Culturale Bizantine și al Uniunii Elene din România pe tema „Avataruri creștine ale ideii imperiale”, 1 iunie 2013), București, 2014, pp. 49-60. Reeditat în SBPB, 2016, pp. 263-274.
120. *Une singulière cérémonie (1658) dans le protocole princier de la Valachie*, RESEE, 54, 2016, p. 135-149.
121. *Occidentul și occidentalii de dinaintea Cruciadei a IV-a în viziunea unor autori bizantini*, „Studii bizantine” 5, 2014 (Simpozionul Societății Culturale Bizantine și al Uniunii Elene din România pe tema „Elenismul și ideea europeană”, București, 31 mai 2014), București, Ed. UER Press, 2015, p. 47-57. Reeditat în SBPB, 2016, p. 329-339.
122. *Mitropolia de la Iași – „mamă și protectoare a tuturor mănăstirilor și bisericilor” din Țara Moldovei*, în „Prutul. Revistă de cultură”, Huși, Fondator Costin Clit, Serie nouă, Anul V (XIV), Nr. 2 (56), 2015, p. 17-25.
123. *Clișee bizantine în cronistica slavo-română a Moldovei din sec. XV-XVI*, în vol. omagial „Polychronion Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Casian, la 60 de ani”, îngrijit de Prof. univ. dr. Emilian Popescu, Prof. univ. dr. Ionel Căndea, Pr. Lucian Petroaia, Pr. Gelu Aron, Brăila, Ed. Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, și Galați, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2015, p. 377-389.
124. „*Corabia împărăției*” – o metaforă des întâlnită în *Cronograful lui Constantin Manasses*, în „Anca Irina Ionescu. Omagiu la 70 de primăveri”, vol. omagial îngrijit de Octavia Nedelcu, Ed. Lider Internațional, 2016, p. 485-495.
125. „*Aroganța latină*” în sursele bizantine din perioada *Cruciadelor*, în „Studii bizantine”, 6, 2015 (Simpozionul Societății Culturale Bizantine și al Uniunii Elene din România pe tema „Bizanțul și ideea de Cruciadă”, 20 iunie 2015), București, Ed. UER Press, 2016, p. 39-46.
126. *Byzantins et Croisés – emprunts réciproques*, în „Studii bizantine”, 6, 2015, București, Ed. UER Press, 2016, p. 47-55.
127. *Une ambassade byzantine à la Cour serbe (1327) et les Vlaques*, RESEE, 55, 2017, p. 89-120.
128. *Noțiunea de „erezie” în Istoria eclesiastică a lui Eusebios din Caesarea*, „Studii bizantine” 7, 2016, București, Ed. UER Press, 2017, p. 33-42.
129. *Témoignage hagiographique sur la persistance du nom de Trajan parmi les Daces après la conquête romaine*, în vol. „Divus Traianus. Travaux du Colloque International de Drobeta-Turnu Severin, 16-17 juin 2017”, Recueillis et publiés par C. C. Petolescu, Martin Galinier et Florian Matei-Popescu, București, Ed. Academiei Române, 2018, p. 199-211.
130. *Serbia medievală între Bizanț și Occident*, „Studii bizantine” 8, 2017, București, Ed. UER Press, 2018, p. 23-34.

131. *Marele voievod Mircea cel Bătrân*, în Catalogul Expoziției „Mircea cel Bătrân - 600”, organizate de MNIR, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, București, 2018, p. 15-23.
132. *Signes et prophéties „télépathiques”, de l’Antiquité au monde médiéval*, în vol. „La Dacie et l’Empire Romain. Mélanges d’épigraphie et d’archéologie offerts à Constantin Petolescu”, Édités par Mihai Popescu, Irina Achim, Florian Matei-Popescu, București, Ed. Academiei, 2018, p. 337-348.
133. *Fontes Historiae Daco-Romanae* (vol. I-IV). *Argumente pentru continuarea acestei serii*, în „Editura Academiei Române 70”, volum jubiliar, București, Ed. Academiei Române, 2018, p. 61-68.
134. *Sur la disparition du latinisme benefikion du vocabulaire (juridique) byzantin*, în „Études Balkaniques”, 55, 2019, 2, p. 390-407.
135. *Un bizantin autentic: Ioan al VI-lea Cantacuzino*, „Studii bizantine” 9, 2018, București, Ed. UER Press, 2019, p. 19-31.
136. *O solie bizantină la Curtea sârbă și vlahii*, în vol. „Dinamici sociale și transferuri culturale în Sud-Estul European (secolele al XVI-lea - al XIX-lea)”, Editor: Andrei Timotin, București, Ed. Academiei, 2019, p. 201-235.
137. Beneficiarius – semnificația unui latinism de marcă din „Istoria ecleziastică” a lui Eusebiu din Caesarea, în „Omagiu Profesorului Emilian Popescu la 90 de ani”, volum îngrijit de Episcop-Vicar Patriarhal Varlaam Ploieșteanul și Pr. Prof. Dr. Emanoil Băbuș, București, Ed. Basilica, 2020, p. 180-190.
138. *Les qualités du souverain médiéval, vues à travers le texte de l’Histoire byzantine de Jean Cantacuzène et celui des Chroniques slavo-roumains*, în vol. *Religious Rhetoric of Power in Byzantium and South-Eastern Europe*, Proceedings of the session held at the 12th International Congress of South-East European Studies (Bucharest, 2-6 September 2019), Edited by Ivan Biliarsky, Mihail Mitrea, and Andrei Timotin, Muzeul Brăilei „Carol I”, Ed. Istros, Brăila, 2021, p. 149-166.
139. *Mitropolia Severinului între Bizanț și Țara Românească*, în vol. „Cetatea medievală a Severinului – important centru militar, comercial și spiritual al Țării Românești”. *Lucrările Simpozionului Național de la Drobeta-Turnu Severin, 19-21 noiembrie 2019*, Editor: Ion Stângă, Craiova, Ed. MJM, 2019, p. 147-160.
140. *La chute d’Étienne le Grand de son cheval: l’accident vu comme divinum iudicium, ou signe envoyé par Dieu*, în EBPB, IV (XI) (Byzantine Heritages in South-Eastern Europe in the Middle Ages and Early Modern Period), 2022, p. 391-400.
141. *Cantacuzini bizantini, post-bizantini și români*, în vol. „Studii bizantine și postbizantine. Lucrări prezentate în cadrul Simpozioanelor Societății Culturale Bizantine și ale Uniunii Elene din România”, Coordonatori: Cosmin Dumitrescu și Dragoș Gabriel Zisopol, București, UER Press, 2020, p. 285-295 (apărut în 2021).
142. *Motive retorice de factură bizantină în Cronicile slavo-române*, în *Spre pământul făgăduinței, între Balcani și Bugeac*. Omagiu Doamnei Profesoare Elena Siupiur la împlinirea vârstei de 80 de ani, Editori: Daniel Cain, Aneta Mihaylova,

Rumianna Stantcheva și Andrei Timotin, Brăila, Ed. Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2020, p. 51-58.

143. *Permanențe comune vlahilor sud-dunăreni și românilor de la Nord de Dunăre în evul mediu*, în *Sub semnul datoriei și împlinirii. Studia in honorem Dorina N. Rusu*, Coordonatori Ioan Bolovan, Ioan-Aurel Pop, Victor Spinei, București, Ed. Academiei, 2021, p. 101-118.

144. *La originile unei formule întâlnite cu precădere în cărțile de blestem din veacurile al XVII-lea – al XIX-lea*, în „Argesis, Seria Istorie. Studii și Comunicări” (Muzeul Județean Argeș), Seria Istorie, Analele Muzeului Județean Argeștom XXX, Pitești, Ed. Ordessos, 2021 (vol. apărut în mai 2023), p. 57-89.

145. *Realități și permanențe medievale comune vlahilor sud-dunăreni și românilor nord-dunăreni*, în vol. memorial Em. Popescu, Constanța, 2023.

146. *Postfață* în N. Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, vol. III, 2023³⁹.

3. Studii în colaborare

147. *Byzantinische Studien in Rumänien. Rückschau und Perspektiven* (în colaborare cu S. Brezeanu), RESEE, XIX, 1981, 2, p. 289-299.

148. *L’extension de la domination bulgare au Nord du Danube aux VIIIe - Xe siècles* (L’Historiographie roumaine du problème), în colaborare cu N. Ș. Tanașoca, „Etudes balkaniques”, IV, Sofia, 1984, 4, p. 110-120.

149. *Dionisie Fotino, Istoria vechii Dacii, adică a Transilvaniei, Valahiei și Moldovei de astăzi* (în colaborare cu Em. Mihut), în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană”, 1981-1985, București, 1985, p. 21-26.

150. Un număr de „Lemmata” pentru *Lexikon der Byzantinistik*. Mit Unterstützung von...Fachgenossen, herausgeg. von J. Irmscher, 10 Hefte, Las Palmas de Gran Canaria (Spania), Ed. Adolf M. Hakkert, 1998 (prima fasciculă a apărut în 1998).

151. *Istoria Bisericii Ortodoxe din Cipru, Istoria Ciprului și Relațiile româno-cipriote. Scurtă cronologie* (în colaborare cu Elena Lazăr), în A. Mitsidis, *Scurtă istorie a Bisericii din Cipru*, București, Ed. Omonia, 1999, p. 85-114.

152. *Instituții și viață de stat* (în colaborare cu Acad. C. Mureșanu și Acad. I. A. Pop), cap. al III-lea din *Istoria Românilor*, ed. a II-a, vol. IV, București, Ed. Enciclopedică, 2012, p. 169-291.

153. *Lupta pentru supraviețuire în secolul al XVI-lea* (în colaborare cu Acad. Șt. Ștefănescu, Acad. C. Mureșanu și Acad. I. A. Pop), cap. al VI-lea din *Istoria Românilor*, ed. a II-a, vol. IV, București, Ed. Enciclopedică, 2011, p. 475-612.

154. *Cultura în secolele XIV – XVI* (în colaborare cu Acad. C. Mureșanu, Acad. I. A. Pop și Acad. V. Vătășianu), cap. al X-lea din *Istoria Românilor*, ed. a II-a, vol. IV, București, Ed. Enciclopedică, 2011, p. 761-912 (din care am redactat subcap. A.

³⁹ Se poate adăuga *Fundații mănăstirești din zona toponimului piteștean Valea Mare*, text redactat pentru un volum omagial dedicat Doamnei Zamfira Mihail.

și B. p. 761-813, precum și notele la subcap. D. *Arta*, p. 820-903, redactat de regretatul Acad. V. Vătășianu).

4. Traduceri

155. *Antologia nuvelei neogrecești* (Antologare și prefață: Kostas Asimakopoulos), București, Ed. Univers, 1975, p. 82-86, 109-114 și 375-386 (nuvelele *Surioara*, *Stânca lui Grivodim* și *Refuz*, de Kostas Hatzopoulos, Zaharias Papantoniu și, respectiv, Antonis Samarakis).

156. *Scurtă istorie a Bisericii din Cipru* (traducere română a cărții grecești a lui Andreas N. Mitsidis, ed. a VI-a, Nikosia, 1994), București, Ed. Omonia, 1999.

5. Recenzii

157. *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. III, îngrijit de Al. Elian și N.-Ș. Tanașoca, București, Ed. Academiei, 1975, în „Revue Roumaine d'Histoire” (RRH), XV, 1976, 4, p. 759-761.

158. Günter Weiss, *Joannes Kantakuzenos - Aristokrat, Staatsmann, Kaiser und Mönch - in der Gesellschaftsentwicklung von Byzanz im 14. Jahrhundert*, Wiesbaden, Ed. Otto Harrasowitz, 1969, XII + 174 p., în RESEE, XI, 1973, 2, p. 361-363.

159. Jean Darrouzès, *Le Registre synodal du patriarchat byzantin au XIVe siècle. Étude paléographique et diplomatique*, Paris, 1971, 503 p., în RESEE, XI, 1973, 1, p. 147-150.

160. Alain Ducellier, *Le Drame de Byzance. Idéal et échec d'une société chrétienne*, Paris, Hachette, 1976, 318 p., în RESEE, XV, 1977, 2, p. 375-377.

161. A. Decei, *Istoria Imperiului otoman și Relații româno-orientale*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, în „Revue Roumaine”, 1979, 9, p. 159-162.

162. Alice-Mary Maffry Talbot, *The Correspondence of Athanasius I Patriarch of Constantinople. Letters to the Emperor Andronicus II, Members of the Imperial Family, and Officials*, an Edition, Translation and Commentary by ... , Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, 1975, Printed in Germany, Glückstadt, LII + 467p., în RESEE, XVI, 1979, 4, p. 822-823.

163. Nicolas Oikonomidès, *Hommes d'affaires grecs et Latins à Constantinople (XIIIe - XVe siècles)*, Montreal - Paris, 1979, 149 p., în RESEE, XX, 1982, 3, p. 353-354.

164. St. Brezeanu, *O istorie a Imperiului bizantin*, București, Ed. Albatros, 1981, 287 + XXXII p. Cu ilustrații, în RESEE, XXI, 1983, 1, p. 66-68.

165. Demetrios Kydonēs, *Briefe*, übersetzt und erläutert von Franz Tinnefeld, erster Teil, erster Halbband (Einleitung und 47 Briefe), zweiter Halbband (91 Briefe, Register), Stuttgart, Ed. Anton Hiersemann, 1981-1982, 682 p. („Bibliothek der Griechischen Literatur”, 12 și 16), în RESEE, XXII, 1984, 4, p. 380-381.

166. A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI - XVIII*, București, Ed. Academiei, 1983, 274 p., în „Cărți noi în științele istorice. Referate și Recenzii (= Buletin ASSP), 2, 1984, p. 12-18.

167. Peter Soustal, *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos)* = Tabula Imperii Byzantini, hrsg. v. H. Hunger, Bd. 6 (Österreichische Ak. Der Wiss. Philos.-hist. Klasse, Denkschriften, 221. Bd.), Viena, 1991, 580 p. + 2h., în RESEE, XXX, 1992, 3-4, p. 379-381.
168. Demetrios Kydones, *Briefe*, übersetzt und erläutert von Franz Tinnefeld, zweiter Teil (91 Briefe, Register), zweiter Halbband (91 Briefe, Register), Stuttgart, Ed. Anton Hiersemann, 1991, 6 + 250 p., în RESEE, XXXII, 1994, 1-2, p. 187-188.
169. Gilbert Dagron, *Empereur et prêtre. Étude sur le «césaropapisme» byzantin*, Paris, Ed. Gallimard, 1996, 443 p. + 8 f. pl., în RESEE, XXXIV, 1996, 3-4, p. 308-312.
170. Alexis Savvides (ed.), *Enkyklopaïdiko Prosopographiko Lexiko Byzatines Historias kai Politismou*, vol. I - III, Athena, Ed. Metron/Iolkos, 1996, 1997 și 1998, 284 + 254 + 334 p., în „Revista istorică” (= RI), serie nouă, X, 1999, 1-2, p. 218-223.
171. „Byzantinorussica” (Moscova), 1, 1994, 200 p., în RI, serie nouă, X, 1999, 1-2, p. 225-227.
172. Diethmar Winkler, Klaus Augustin, *Bisericile din Răsărit. O scurtă prezentare*. Cu participarea lui Grigorios Larentzakis și Philipp Harnoncourt, București, Ed. Arhiepiscopiei romano-catolice, 2003, XV + 148p. + 28 fotografii, în RESEE, XLI, 2003, 1-4, p. 370-372.
173. *Die Patriarchen der ikonoklastischen Zeit. Germanos I. - Methodios I. (715-847)*, Hrsg. Ralph-Johannes Lilie, Frankfurt/Main - Berlin - New York - Paris - Wien, Europ. Verlag der Wiss. Peter Lang GmbH., 1999, 302 p. („Berliner Byz. Studien”, 5), în RESEE, XLII, 2004, 1-4, p. 345-346.
174. Ioannis D. Polemis, *Theophanes of Nicaea, his Life and Works*, Viena, Verlag der österr. Ak. d. Wiss., 1996, 234 p. („Wiener Byz. Studien”, Bd. XX), în RESEE, XLII, 2004, 1-4, p. 347-348.
175. *Vizantija, Balkanite, Evropa. Izsledvanija v čest na Prof. Vasilka Tăpkova-Zaimova* („Studia Balcanica”, 25), Sofia, Institutul de Studii Balcanice, 2006, 661 p., în RESEE, XLV, 2007, 1-4, p. 573-576.
176. Victor Spinei, *Universa valachica. Românii în contextul politic internațional de la începutul mileniului al II-lea*, Chișinău, Éd. Cartdidact, 2006, 780 p., în RESEE, XLVII, 2009, p. 346-348.
177. Serghei Karpov, *Istorija Trapezundskoj imperii*, Sankt-Peterburg, Éd. Aleteja, 2007, 624 p., în RESEE, XLVII, 2009, p. 354-355.
178. „Rivista di Studi bizantini e neoellenici”, N. S., 43, 2006, Roma, 2007 (Ricordo di Lidia Perria, II), în RESEE, XLVII, 2009, p. 358.
179. Vera Georgievna Čencova, *Vostočnaja cerkov' i Rossija posle Perejaslavskoj rady (1654-1658). Dokumenty*, Moscou, Éd. «Gumanitarij», 2004, 176 p., în RESEE, XLVIII, 2010, p. 390-391.

180. Paul din Alep, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, étude introductive, édition du manuscrit arabe, traduction en roumain, notes et index (onomastique et toponymique) par Ioana Feodorov, avec un avant-propos de Răzvan Theodorescu, Bucarest – Braïla, Éditions de l'Académie Roumaine - Éditions du Musée de Braïla, 2014, 619 p., în RESEE, LIII, 1-4, 2015, p. 420-424.
181. Andrei Timotin, *Profeții byzantine și post-bizantine în Țările Române, secolele al XVII-lea - al XIX-lea*. Cu un Cuvânt înainte, Introducere, Studii, Ediție de texte, Glosar, Bibliografie, Rezumat francez și 12 Facsimile, București, Ed. Academiei, 2015, 208 p., în RESEE, LIV, 1-4, 2016, p. 350-353.
182. Ioana Feodorov, *Tipar pentru creștinii arabi. Antim Ivireanul, Atanasie Dabbās și Silvestru al Antiohiei*. Cuvânt înainte de ÎPS Dr. Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Prefață de Dr. Doru Bădără. Braïla, Ed. Istros a Muzeului Braïlei, 2016, XXII + 399 p., în SMIM, XXXV, 2017, p. 427-431.
183. Virgil Căndea, *Histoire des idées en Europe du Sud-Est (XVII-XVIII siècles)*, Édition par Ioana FEODOROV et Mihai ȚIPĂU), Editura Istros a Muzeului Braïlei, Braïla, 2018, 349 p., în RESEE, LVII, 2019, 1-4, p. 358-361.
184. Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, edition revue, Bucarest, Éd. Vremea, 2018, 276 p.
185. Lazăr, Gheorghe (éditeur), *Testamente de negustori și meșteșugari din Țara Românească, secolele XVII-XIX* (Testaments de marchands et artisans de Valachie, XVIIe - XIXe siècles, Jassy, Éd de l'Université «Alexandru Ioan Cuza», 2021, 389 p.
186. Guran, Petre: *Rendre la couronne au Christ. Étude sur la fin de l'idée impériale byzantine* (Supplementa, Études byzantines et post-byzantines, Vol. 1), Heidelberg, Herlo Verlag UG, 2021, 554 p. et 92 figures en couleurs.

6. Note bibliografice

187. Timofej Florinskij, *Južnye Slavjane i Vizantija vo vtoroj četverti XIV veka*, I-II, Foreword by Ivan Dujčev, Londra, „Variorum Reprints” (VR), 1973, III + 137 + 274 p., în RESEE, XII, 1974, 1, p. 172.
188. Silvio Bernardinello, *La Grammatica di Manuele Caleca*, „Studi Bizantini e Neoellenici” (SBNE), XVIII - XIX (nuova serie. 8-9, „Hommage à Giuseppe Rossi-Taibbi), p. 203-218, în RESEE, XII, 1974, p. 605.
189. Charalambos Papastathis, *L'Église et le droit coutumier aux Balkans pendant la domination ottomane*, extras din vol. „Le droit coutumier et les autonomies sur les Balkans et dans les pays voisins” (Recueil des travaux du Symposium international de Belgrade, 1-2 nov. 1971), Belgrad, 1974, p. 187-197, în RESEE, XIII, 1975, 3, p. 499-500.
190. G. L. Kurbatov, *Istoriia Vizantii*, I (Istoriografija), Leningrad, 1975, 256 p., în RESEE, XIV, 1976, 4, p. 748-750.

191. „Byzantion. Revue Internationale des Études Byzantines”. Index. Tomes I (1924) - XXX (1960), par Blanche Lagarde, Bruxelles, 1975, 240 p., în RESEE, XV, 1977, 3, p. P. 597-598.
192. Otto Kresten, *Eine Sammlung von Konzilsakten aus dem Besitze des Kardinals Isidoros von Kiev*, Viena, Verlag der österr. Ak. d. Wiss. Philos.-hist. Klasse, 1976, 127 p. + VI tabele, în RESEE, XV, 1977, 4, p. 810-811.
193. N. Oikonomidès, *Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe siècles*, Londra, VR, 1976, 340 p., în RESEE, XVI, 1978, 4, p. 824-825.
194. *Problemy social'noj struktury i ideologii srednevekovogo obščestva*, vol. I-II (148+144 p.), sub redacția Prof. G. L. Kurbatov, Leningrad, Ed. Universității, 1974-1978, în RESEE, XVIII, 1980, 1, p. 150-151.
195. „Byzantine Studies/Ét. Byz.”, vol. V, fasc. 1-2 (to honour of Ivan Dujčev), Arizona State University, 1978, 234 p., în RESEE, XIXD, 1981, 2, p. 412-413.
196. „Byzantine Studies/Ét. Byz.”, vol. VI, fasc. 1-2 (Essays in honor of Peter Charanis), Arizona State University, 1979, 220 p., în RESEE, XX, 1982, 3, p. 369.
197. Rudolf Riedinger, *Lateinische Übersetzungen griechischer Häretikertexte des siebenten Jahrhunderts*, Viena, Verlag der österr. Ak. d. Wiss., 1979, 82 p., în RESEE, XX, 1982, 3, p. 368-369.
198. „Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik”, vol. 40, Viena, 1990 (XII+507 p.), în RESEE, XXIX, 1991, 3-4, p. 269-270.
199. G. Weiss, *Das Ethnikon Sklabenoi, Sklaboi in den griechischen Quellen bis 1025*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag Wiesbaden, 1988, 178 p., în RESEE, XXX, 1992, 3-4, p. 390.
200. E. Turdeanu, *Nouvelles considérations sur le Dit de l'empereur Nicéphore II Phokas et de son épouse Théophano*, „Rivista di Studi Bizantini e Slavi”, V, 1985, Bologna, 1989, p. 169-195, în RESEE, XXX, 1992, 1-2, p. 163.
201. Gh. Drăgulin, *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul). Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne*, Craiova, Ed. Mitropoliei Olteniei, 1993, 343 p. cu 15 figuri, în RESEE, XXXIII, 1995, 3-4, p. 341-342.
202. Ven. Christophorides, *Hoi hesychastikes erides kata to XIV aiona*, Thessalonic, Ed. Parateretes, 1993, 145 p., în RESEE, XXXIII, 1995, 3-4, p. 341-342.

7. Prezentări de cărți

203. *O carte de viitor*, în Irina Ene, *Instituții eclesiastice și sentiment religios în Țara Românească și Moldova (secolul al XVI-lea)*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2014, 270p + Anexe, p. 9-12.
204. *Cuvânt înainte*, în Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii greco-române*, București, Ed. Vremea, 2015, p. 5-9.

205. „Subiect peren în abordare nouă”, în Ginel Lazăr, *Civilizația Țaratului Asăneștilor*, Iași, Ed. Tipo Moldova, 2018, p. 6-10⁴⁰.

206. Un „trivium” de o nebănuită actualitate, în Liviu Damian, *Autoritate și continuitate la Atanasie al Alexandriei (295-373)*, cu o discuție despre istoria Evului Mediu – Bizanț/Occident), București, Ed. Universității, 2023.

8. Cronici

207. *Le XIVe Congrès International des Études Byzantines* (Bucarest, sept. 1971), în RESEE, X, 1972, 4, p. 711-717.

208. *Le XVe Congrès International d'Études Byzantines* (Athènes, 5-11 sept. 1976), în RRH, XVI, 1977, 1, p. 195-198.

209. *XVe Congrès International d'Études Byzantines* (Athènes, 5-11 sept. 1976), în RESEE, XV, 1977, 3, p. 561-565 (în colaborare cu Maria Ana Musicescu).

210. Ion Matei (11 ianuarie 1921 - 21 mai 1996), în Ion Matei, *Reprezen-tanții diplomați (capuchehăi) ai Țării Românești la Poarta otomană*, ed. îngrijită de Nagy Pienaru și Tudor Teoteoi, București, Ed. Academiei, 2008, p. 5-8.

211. Necrolog *Olga Cicanci (1940-2013)*, în RESEE, 51, 2013.

212. Evocare *Petre Diaconu*, în vol. *Amintiri despre Petre Diaconu (6 octombrie 1924 - 3 aprilie 2007)*, editat de Marian Trandafir și Oana Damian, Brăia, Muzeul „Carol I”, Ed. Istros, 2018, p. 121-122.

213. *Ștefan Ștefănescu (24 mai 1929 - 29 dec. 2018)*, în vol. memorial *Istoricul Ștefan Ștefănescu în memoria contemporanilor*, editat de Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” - Craiova., editori: Dinică Ciobotea, Petre Gigea-Gorun și Tudor Nedelcea, Craiova, Ed. MJM, 2020, p. 166-170.

214. *Ultimele două întâlniri ale mele cu Alexandru Barnea*, în „Studii clasice”, vol. 49 (XLIX), 2020, p. 25-27.

215. Necrolog *Emilian Popescu (1928-2020)*, în RESEE, 59, 2021, p. 338-340.

216. Medalioane C. C. Petolescu și Emilian Popescu în *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, editată sub egida Academiei Române, Secția de Științe Istorice și Arheologie, coordonatori: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Ed. Karl A. Romstorfer, 2021, vol. IV (O - R), p. 147-148 și, respectiv, 243-244.

⁴⁰ Vezi, *supra*, n. 28.

Prof. univ. dr. Tudor Teoteoi și Ginel Lazăr pregătind susținerea publică a doctoratului celui din urmă, 15 aprilie 2010. Sala de consiliu a Facultății de Istorie, Universitatea din București

Prof. univ. dr. Tudor Teoteoi la prezentarea referatului, în calitate de coordonator al Tezei de doctorat, pentru susținerea publică a doctoratului lui Ginel Lazăr, 15 aprilie 2010. Sala de consiliu a Facultății de Istorie, Universitatea din București. În plan central se poate observa Acad. Ștefan Ștefănescu, unul dintre cei patru membri ai Comisiei de evaluare a Tezei de doctorat